

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**İLKOKUL 4. SINIF İNSAN HAKLARI, YURTTAŞLIK VE
DEMOKRASİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA İLİŞKİN
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ**

Hilal Aslantürk

Zonguldak, 2018

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**İLKOKUL 4. SINIF İNSAN HAKLARI, YURTTAŞLIK VE
DEMOKRASİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA İLİŞKİN
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ**

Hazırlayan

Hilal Aslantürk

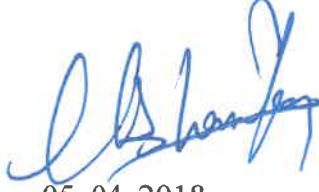
Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Murat İnce

Zonguldak, 2018

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans çalışmasının bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmadan doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını, yazım sırasında patent ve telif haklarımı ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

05. 04. 2018

Hilal ASLANTÜRK

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalında 2006628204010 numaralı Hilal ASLANTÜRK'ün hazırladığı "İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri" konulu ~~DOKTORA~~/YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 09/03/2018 Cuma günü saat 14:00'te yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OYBİRLİĞİYLE/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

Başkan _____

Dr. Öğretim Üyesi Murat İNCE (Danışman)

Üye _____

Doç. Dr. Ali ARSLAN

Üye _____

Dr. Öğretim Üyesi Burcu DUMAN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

06/04/2018

Doç. Dr. Ertuğrul ELDIRİM
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum	: BEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı
Tez Başlığı	: İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri
Tez Yazarı	: Hilal Aslantürk
Tez Danışmanı	: Dr. Öğr. Üyesi Murat İnce
Tez Türü, Yılı	: Yüksek Lisans Tezi, 2018
Sayfa Adedi	: 87

Bu araştırmanın amacı, 2015-2016 öğretim yılından itibaren İlkokul 4. Sınıf düzeyinde uygulanmaya başlanan İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi öğretim programının öğretmen görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesidir. Araştırma genel tarama modeli içerisinde tasarlanmış betimsel bir çalışmadır. Araştırmada araştırmacı tarafından geliştirilen ve program öğelerine dayalı hazırlanan ölçme aracı, İstanbul'un farklı ilçelerindeki 155 sınıf öğretmenine uygulanmıştır. Verilerin analizce frekans, yüzde, aritmetik ortalama, bağımsız gruplar için t testi, Tek Yönlü Varyans analizi, Mann Whitney U testi ve Kruskall Wallis H testi kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi öğretim programına ilişkin görüşlerinin kazanım ögesi dışında olumlu olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin program öğelerine ilişkin görüşleri ile cinsiyet, yaş, mezun olunan alan, kıdem, lisansüstü eğitim alıp almama durumuna göre farklılaştığı bulunmuştur. Programda önerilen kazanımların öğrenme düzeyine uygun, ölçülebilir ve etkinliğe dönüştürülebilir olmadığı, kazanımları ölçecek ölçme aracı geliştirmede kendilerini yeterli görmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Program kazanımlarının program geliştirme ve ölçme değerlendirme uzmanları ve eğitim psikologları tarafından tekrar gözden geçirilmesi; programda örnek etkinlik, ölçme aracı ve açıklamaların yer alması ve yerel hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesi gibi öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İnsan Hakları Demokrasi Eğitimi, Program Değerlendirme, Öğretmen Görüşleri, İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı

ABSTRACT

Institution : BEÜ Institute of Social Sciences, Department of
Curriculum Development and Instruction
Title : Teacher's Opinions on the Elementary School 4th Grade
Human Rights, Citizenship and Democracy Curriculum
Author : Hilal Aslantürk
Thesis Supervisor : Assist. Prof. Murat İnce
Type of Thesis, Year : Master Thesis, 2018
Total Pages : 87

The aim of this study is to investigate 4th Grade Human Rights, Citizenship and Democracy Curricula that become valid in the period of 2015-2016. The research was a descriptive study designed in survey method. In the study, the researcher developed the scaling tool that is based on curriculum. This scaling tool was implemented over 155 class teachers. In analysing the data, it was implemented the frequency, arithmetic mean, for independent groups, one way analysis of variance, Mann Whitney U Test and Kruskal Wallis H test. In the study, the teachers' opinions were positive related with 4th Grade Human Rights, Citizenship and Democracy Curricula, excluding the achievement item. According to the findings of the study; it was seen the difference between the teachers' opinions related with the program's items and sex, age, graduation, and the degree of the graduate. The teachers stated that the achievements that was suggested in the curriculum were not suitable for the learning level, measurable and translatable to activity. Besides, the teachers stated to disapprove to them for developing the scaling tool that measured the achievements. It was recommended that the curriculum development and assessment and evaluation experts and the education psychologists review the outcomes in the curriculum.

Keywords: Human Rights Democracy Education, Curriculum evaluation, Teachers' opinions, 4th Grade Human Rights, Citizenship and Democracy Curriculum.

ÖNSÖZ

İlkokul 4. Sınıf İnsan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi öğretim programının değerlendirilmesini ve tarih boyunca hak, yurttaşlık ve demokrasi kavramlarının nasıl şekillendiği ve dersin konuları hakkında öğretmen görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırma uzun ve titiz bir çalışma sürecinin sonunda gerçekleştirilmiştir.

Tüm tez çalışması süresince bilgi ve donanımıyla bana rehberlik den, hiç bir konuda desteğini esirgemeyen, yapıcı eleştirileri ile çalışmamı geliştirmeme yardım eden değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Murat İNCE' ye çok teşekkür ederim.

Araştırmamda desteğini esirgemeyen ve tez jürisi olarak görüşleriyle çalışmama katkıda bulunan değerli hocam Doç. Dr. Ali ARSLAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Uygulama süresince benden yardımlarını esirgemeyen başta değerli okul müdürüm olmak üzere idari personelimize, sevgili öğretmen arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım.

Hayatım boyunca attığım her adımda bana inanan, güvenen ve desteğini hiç esirgemeyen canım anneme, babama, kardeşlerime ve varlığıyla hayatıma değer katan biricik evladım Bedirhan AYDIN' a teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
TEZ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1
1. GENEL BİLGİLER	3
1.1. Araştırmanın Amacı	3
1.2. Araştırmanın Önemi	3
1.3. Problem Cümlesi	3
1.4. Alt Problemler	4
1.5. Varsayımlar	5
1.6. Sınırlılıklar	6
1.7. Tanımlar	6
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. Öğretim Programı.....	7
2.1.1. Hedefler (Kazanımlar).....	7
2.1.2. İçerik.....	9
2.1.3. Eğitim Durumları (Öğrenme-Öğretme Süreci)	9
2.1.4. Değerlendirme (Sınama Durumları).....	10
2.2. Eğitimde Program Geliştirme	10
2.3. İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı (İHYD)	11
2.4. İHYD Eğitiminin Tarihsel Gelişimi	13
2.5. İHYD Dersi Öğretim Programının Türk Eğitim Sistemindeki Yeri	24
2.6. İHYD Dersi Öğretim Programının Amaçları	25
2.7. İHYD Dersi Öğretim Programından Beklenenler	26
2.8. İHYD Dersi Öğretim Programının Yapısı	27
2.9. İHYD Dersi Öğretim Programında Üniteler ve Hedefler (Kazanımlar)	29
2.10. İHYD Dersi Öğretim Programında Öğretmenin Rolü	30
2.11. İlgili Araştırmalar	31

2.11.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	32
2.11.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	35
3. YÖNTEM.....	39
3.1. Araştırma Modeli	39
3.2. Çalışma Grubu	39
3.3. Veri Toplama Aracı.....	42
3.4. Verilerin Analizi.....	44
4. BULGULAR.....	49
4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	49
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	56
4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	59
4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	61
4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	64
SONUÇ.....	68
KAYNAKÇA	73
EKLER.....	77
Ek 1: Anket	77
Ek 2: İzin Belgesi	81
Ek 3: Üniteler	82
ÖZ GEçMİş.....	87

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1: Hedef (Kazanım) Sayılarının Ünitelere Dağılımı	30
Tablo 3.1: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı	40
Tablo 3.2: Katılımcıların yaşa Göre Dağılımı	40
Tablo 3.3: Katılımcıların Mezun Olduğu Fakülte Türüne Göre Dağılımı	41
Tablo 3.4: Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	41
Tablo 3.5: Katılımcıların Kıdem Durumuna Göre Dağılımı	42
Tablo 3.6: Kazanımlar Alt Anketine İlişkin Normallik Dağılımı.....	45
Tablo 3.7: İçerik Alt Anketine İlişkin Normallik Dağılımı	46
Tablo 3.8: Eğitim Durumu Alt Anketine İlişkin Normallik Dağılımı	47
Tablo 3.9: Sınama Durumu Alt Anketine İlişkin Normallik Dağılımı	47
Tablo 4.1: Kazanım Ögesine İlişkin Betimsel İstatistikler	49
Tablo 4.2: İçerik Ögesine İlişkin Betimsel İstatistikler	51
Tablo 4.3: Eğitim Durumu Ögesine İlişkin Betimsel İstatistikler	52
Tablo 4.4: Sınama Durumu Ögesine İlişkin Betimsel İstatistikler	54
Tablo 4.5: Kazanımlara İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması.....	56
Tablo 4.6: Kazanımlara İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Yaşa Göre Karşılaştırılması	56
Tablo 4.7: Kazanımlara İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Mezuniyet Türüne Karşılaştırılması.....	57
Tablo 4.8: Kazanımlara İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması	58
Tablo 4.9: Kazanımlara İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Kıdeme Göre Karşılaştırılması	58
Tablo 4.10: İçeriğe İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması	59
Tablo 4.11: İçeriğe İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Yaşa Göre Karşılaştırılması	59
Tablo 4.12: İçeriğe İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Mezuniyet Türüne Karşılaştırılması.....	60

Tablo 4.13: İçeriğe İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması	60
Tablo 4.14: İçeriğe İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Kıdeme Göre Karşılaştırılması	61
Tablo 4.15: Eğitim Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması	62
Tablo 4.16: Eğitim Durumu Ögesine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Yaşa Göre Karşılaştırılması	62
Tablo 4.17: Eğitim Durumu Ögesine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Mezun Olunan Fakülteye Göre Karşılaştırılması	63
Tablo 4.18: Eğitim Durumu Ögesine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması	63
Tablo 4.19: Eğitim Durumu Ögesine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Kıdeme Göre Karşılaştırılması	64
Tablo 4.20: Sınama Durumu Ögesine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması	65
Tablo 4.21: Sınama Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Yaşa Göre Karşılaştırılması	65
Tablo 4.22: Sınama Durumu Ögesine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Mezuniyet Türüne Göre Karşılaştırılması	66
Tablo 4.23: Sınama Durumu Ögesine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması	66
Tablo 4.24: Sınama Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Kıdeme Göre Karşılaştırılması	67

GİRİŞ

İnsanoğlu yaratılışından bu yana eğitime ihtiyaç duymuş ve yaratılışı gereği her zaman eğitime tabi olmuştur. Eğitim, geleceğe yönelen bir gelişme, olgunlaşma etkinliğidir. Öncelikle eğitim, insanoğlu içindir. İnsanlığın temel prensipleri kazandırılmayan bireyler, insan olma değerine sahip olamazlar. İnsanın düşünme, hissetme ve bilme kapasitelerini geliştiremediği sürece de eğitimin bir önemi yoktur. Demokratik düşünme ve ona uygun hareket etme de doğuştan getirilen bir özellik değildir. Başlı başına bir eğitim sorunudur. İnsan hakları, yurttaşlık ve demokrasi eğitimi kavramlarının ilişkisi, işte bu noktada ortaya çıkmaktadır. İnsan hakları, demokrasi ve bu kavramlara bağlı diğerlerini anlama ve buna uygun hareket etme, ancak eğitimle sağlanabilir (Özbek, 2004: 29).

Bilim ve teknoloji değişen günümüz insanı, değişimin gereklerine uyarak, gelişen yeni yaşam koşullarını bu teknoloji çerçevesinde benimsemeye çalışmak durumundadır. Bireylerin toplum düzeninde rolü, gelecek nesillerin demokrasi, yurttaşlık ve insan hakları gibi kavramlara duyarlı olmalarını sağlamaktır. Bu özelliklere sahip bireylerin yetişmesi için eğitimin günün gelişen şartlarına uyumlaştırılması ile araştıran, sorgulayan, problem çözen, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerine sahip bireylere ihtiyacı vardır. Birey bu şekilde yaparak-yaşayarak, anlamlandırarak karşılaştığı durumlara çözümler üretebilir (Karataş, 2002: 121).

Bir ülkenin amacı, toplumsal refaha, ekonomik gelişime ve teknolojik yeniliklere ulaşmak ve bunlar için gerekli insanı yetiştirmektir. Bunun için de eğitimli insanlar gerekmektedir. Türkiye’de eğitim düzeni, Milli Eğitim Bakanlığı’nca gerekli çalışmalar yapılarak sağlanmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı, genel dünya düzenindeki konjonktüre göre hareket ederek, hem dünya düzeni hem de Türkiye’nin kendine has dinamiklerini yakalamak suretiyle gerekli yenilikleri yapmaya çalışmaktadır. Bakanlık bu çalışmalarını yaparken, özellikle, insan hakları ve demokrasi konusunu halka daha fazla ispatlamak ve gelecek nesli bu değerler üzerinden yetiştirmek için çeşitli programlar düzenlemek durumundadır (Güven, 2008: 201).

Türk eğitiminde en önemli konu, Türkiye'nin gelecekte başarılı bir konumda olmasını sağlayacak yetişmiş kişilerdir. Eğitim imkanlarının tüm yurttaşlara eşit olarak sunulması, Milli Eğitim Bakanlığının en temel görevlerinden birisidir. Eğitim sisteminin kalıcı olması, yapılan programların etkin bir şekilde yürütülmesi ile sağlanabilir (Altunya, 2003: 15).

Bu doğrultuda, Milli Eğitim Mevzuatının, özellikle 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda aktarılan kuralları çerçevesinde, ulusal eğitimin genel amaçlarının ve temel ilkelerinin insan hakları ve demokrasi eğitimini içerdiği söylenebilir. Demokrasi eğitimi açısından bu konuda hiçbir kuşku yoktur. Eğitim ve öğretim sisteminin, temel ilkeleri arasında açıkça yer alan demokrasi eğitimini çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarında gerçekleştirmeyi amaçlaması, ders programlarında buna yer vermesi yasal bir zorunluluktur (Akbaşlı, 2000: 34).

Bu zorunluluk çerçevesinde Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nca 25.06.2012 tarih ve 69 sayılı Karar'ında, 2015-2016 öğretim yılı itibari ile İlkokul 4. Sınıfların ders müktesebatına "İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi" dersi dahil edilmiştir. Karara göre, haftada 2 ders saati olarak belirlenen ders; öğrencilerin "insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi" ile ilgili düşüncelerini geliştirmek ve bu düşüncelerinin uygulanmasını sağlayacak bir kültür geliştirilmesini amaçlamaktadır. Yapılan çeşitli akademik çalışmalar, ilköğretim dönemlerinden itibaren bu dersin bir ders olarak okutulması, öğrencilerin gelecekte, uluslararası hukuk ya da adalet bilgilerinin gelişmesine çok büyük katkıda bulunacağını göstermiştir. Ders içeriğine bakıldığında, "insan merkezlilik", "aktif yurttaşlık", "barış", "uzlaşma", "çoğulculuk", "birlikte yaşam", "çeşitlilik", "hukukun üstünlüğü" gibi konular öne çıkmaktadır (MEB, 2015:3).

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, 2015-2016 öğretim yılından itibaren İlkokul 4. Sınıf düzeyinde uygulanmaya başlanan İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi öğretim programının öğretmen görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesidir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Günümüzde toplumların en önemli gelişmişlik göstergelerinden biri insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi konularına karşı gösterdikleri duyarlılık ve tutumlardır. Genel olarak, insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi eğitiminin gelişimi, niteliği, ulusal ve uluslararası belgelere uyum, bu dersi alan öğrencilerin dersin amaçlarına ulaşmadaki başarı düzeyleri; bilgi, inanma ve bir vatandaş olarak haklarını kullanma ve başkalarının haklarını kullanmalarına yardımcı olma bakımlarından sergiledikleri davranışlar o toplumun özelliğini de ortaya koymaktadır. Bu çerçevede İlkokul 4. sınıflarda 2015-2016 eğitim öğretim yılı itibari ile uygulanmaya başlanan İnsan hakları yurttaşlık ve demokrasi dersinin amaçları ve amaçların gerçekleşme düzeyleri özel bir anlam taşımaktadır.

Bu çalışmada, uygulamaya yeni konulan ve henüz etkililiği üzerine araştırma yapılmamış olan İnsan hakları yurttaşlık ve demokrasi dersi öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi araştırma konusu olarak belirlenmiştir. Böylelikle, İnsan hakları yurttaşlık ve demokrasi dersi öğretim programının bir bütün halinde değerlendirilmiş olacağı ve çalışmada elde edilen sonuçlar ile Millî Eğitim Bakanlığı'nda (MEB) programın geliştirilme sürecine ve alan yazınına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.3. Problem Cümlesi

İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programına ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

1.4. Alt Problemler

1. Sınıf İHYD Dersi Öğretim Programı;

- a) kazanım ögesine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
- b) içerik ögesine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
- c) eğitim durumları ögesine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
- d) sınav durumları ögesine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

2. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı kazanım ögesine ilişkin öğretmen görüşleri;

- a) cinsiyete
- b) yaşa
- c) mezuniyet türüne
- d) eğitim durumuna
- e) kıdeme göre farklılaşmakta mıdır?

3. İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı içerik ögesine ilişkin öğretmen görüşleri;

- a) cinsiyete
- b) yaşa
- c) mezuniyet türüne
- d) eğitim durumuna
- e) kıdeme göre farklılaşmakta mıdır?

4. İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı eğitim durumu ögesine ilişkin öğretmen görüşleri;

- a) cinsiyete
- b) yaşa
- c) mezuniyet türüne
- d) eğitim durumuna
- e) kıdeme göre farklılaşmakta mıdır?

5. İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı sınamaya durumu ögesine ilişkin öğretmen görüşleri;

- a) cinsiyete
- b) yaşa
- c) mezuniyet türüne
- d) eğitim durumuna
- e) kıdeme göre farklılaşmakta mıdır?

1.5. Varsayımlar

Araştırmanın yürütülmesinde şu varsayımlara dayanılmıştır:

1. Katılımcılar soruları içtenlikle yanıtlamışlardır.
2. Araştırmaya katılan öğretmenlerin İnsan hakları yurttaşlık ve demokrasi dersi öğretim programı ile ilgili bilgilerinin yeterli olduğu düşünülmüştür.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı “Kazanım(hedef), içerik, öğrenme öğretme süreci(eğitim durumları), değerlendirme (sınama durumları)” boyutlarıyla sınırlıdır.
2. İstanbul ili “Ataşehir, Kadıköy, Maltepe, Üsküdar, Ümraniye“ ilçelerindeki belirlenen İlkokul 4. Sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenleriyle sınırlıdır.
3. 2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılı II. Dönemi ile sınırlıdır.
4. Veri toplama aracı olarak anket yöntemi ile sınırlıdır

1.7. Tanımlar

İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi: İlkokul 4.sınıf öğretim programları arasında yer alan bir derstir.

İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı: İnsan hakları, yurttaşlık ve demokrasi bilincinin kazandırılması ile ilgili ünitelerdeki kazanımlara dayalı aktif öğrenme etkinlikleri ile zenginleştirilerek hazırlanan ders planlarıdır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Öğretim Programı

İlkokul ve ortaokul öğretiminde temel hedef, çocukların buldukları ortamlara sağlıklı olarak uyum sağlamalarıdır. Bu uyum esnasında, çocuklar kişiliklerini ve becerilerini çeşitli deneyimler kazanarak elde ederler. Öğrencilere, bu hedef ışığında, okulda yürütülen programların güncellenerek yeni kavramlar kazandırılması diğer en önemli hedeflerden birisidir. Eğitimde başarı, yeniliklerin çocuklara aktarılmasını sağlamakla olacaktır. Sönmez (2001: 69)'e göre eğitim programları ile öğrencilerin becerileri gelişir ve bu gelişim ileride kişiliklerinin oturmasını sağlar. Varış (1996) eğitim programını “milli eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleşmesine dönük bir eğitim kurumunun, çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı tüm faaliyetlerin kapsamı” şeklinde tanımlamaktadır.

Belli amaçlara göre bireyin davranışlarında değişiklik oluşturma süreci olarak tanımlanan eğitimin üç önemli ögesi bulunmaktadır. Bunlar; öğrenci, öğretmen ve eğitim programıdır (Gözütok, 2003: 78). Senemoğlu (1997: 18) öğretim programının, öğrencilerde etkililiği ve verimliliği artıran bir hedef olduğunu vurgulayarak, yeniliklere ve gelişimlere açık bir neslin yetiştirilmesinin eğitim programlarının sürekli güncellenmesi ile gerçekleşebileceğini savunur. Eğitim programları uzmanlarının genel değerlendirmeleri göz önünde bulundurulduğunda, bir öğretim programının dört temel ögesi bulunmaktadır. Bunlar; hedefler, içerik, eğitim durumları ve sınav durumlarıdır.

2.1.1. Hedefler (Kazanımlar)

Hedefler (Kazanımlar) bir öğrencinin, planlanan ve düzenlenen belirli bir yaşantı ile kazanılan davranışı olarak ifade edilebilir (Ertürk, 1993: 25). Sönmez (2001: 171) hedefleri (Kazanımları) genel anlamıyla varılmak istenen nokta, eğitimde kişiden beklenen istendik özellikler olarak belirtmektedir. Demirel ise (2003: 61) hedefi (Kazanımı) öğrenene kazandırılacak istendik davranışlar olarak tanımlamıştır.

Hedefler (Kazanımlar) eğitim programının başlangıç ögesidir. Programın hedefleri belirlendikten sonra bunların davranış yönünden ifade edilmesi gerekmektedir. Hedefler davranışa dönüştürülmediği takdirde işlevsel olmaz. Çünkü hedefler, eğitim düzenini örgütleme, uygulama ve değerlendirme sırasında yol gösterici, seçici ve eleyici birer ölçüt niteliğindedir (Gürkan, 2006: 58). Hedeflerin (Kazanımların) program geliştirme açısından belirli niteliklere sahip olması gerekir. Demirel'e göre (2008: 181) bu nitelikler;

- a. Toplumun koşullarına ve gereksinimlerine yanıt vermeli,
- b. Bireyin temel gereksinimlerini karşılayacak nitelikte olmalı,
- c. Konu alanının özelliklerine uygun olmalı ve bir içerikle ilişkili olmalı,
- d. Gerçekleşebilecek nitelikte olmalı,
- e. Öğrenci davranışlarına dönük olmalı,
- f. Öğrenme özelliğini belirtecek nitelikte olmalı
- g. Genel ve aynı zamanda sınırlı olmalı,
- h. Bir öğrenme ürününü kapsamalı,
- i. Hangi konu içeriğiyle ilgili olarak gerçekleşebileceğini belirtmeli,
- j. Birbirini destekler nitelikte ve kendi içinde tutarlı olmalı,
- k. Gözlenebilir ve ölçülebilir olmalı,
- l. Bir ya da birkaç ders saatinde gerçekleştirilebilir olmalı,
- m. Öğrencinin daha sonraki yaşamında işe yarayacak ve kullanılacak davranışları içermeli
- n. Eğitimle oluşturulabilir olmalıdır.

2.1.2. İçerik

Eğitim programının ikinci ögesi ise içeriktir. Sönmez (2001: 54)'e göre içerik, hedef davranışları kazandıracak biçimde konuların düzenlenmesi gibi ele alınabilir. İçerik hedef davranışlar için bir araçtır. Çünkü önce hedef davranışlar belirlenir, sonra bu hedef ve davranışların kazandırılmasına yardımcı olacak şekilde içerik düzenlenir. Bu program ögesi boyutunda belirlenen eğitim hedeflerine ulaşmak için “Ne öğretelim?” sorusuna yanıt aranır.

Demirel (2003: 171)' e göre içerik;

- Çağdaş, bilimsel, sanatsal ve felsefi bilgi ve beceriyle donanmış olacak şekilde düzenlenmelidir.
- Kademeli bir düzene sahip olması ve ardışık konu takibi olmalıdır.
- Somuttan soyuta, kolaydan zora, basitten karmaşığa, parçadan bütüne ya da bütünden parçaya, yakından uzağa doğru sıralanmalıdır.
- Hedef davranışlarla tutarlı olmalıdır.
- Öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyine uygun olacak şekilde düzenlenmelidir. İçerik düzenlenirken öğrencilerin gelişim düzeyleri, ilgi ve ihtiyaçları, içinde yaşadığı doğal ve toplumsal koşullar göz önüne alınmalıdır.

2.1.3. Eğitim Durumları (Öğrenme-Öğretme Süreci)

Eğitim durumları, öğretim programlarının ve planlarının işleniş boyutunu oluşturur. Bu boyutun en önemli gerekliliği eğitimde kullanılacak araç-gereç ve malzemelerin içeriğin gerektirdiği uygunluğa sahip olmasıdır. Özellikle, fiziksel çevreyi tanıma, derslerde öğrencinin etkileşimi artırıcı bir nitelik arz etmektedir. Bu yüzden, ders araç ve gereçlerin gerçekçi ve fiziksel çevre ile uyumlu olması sağlanmalıdır. Bunun için ders ve çevre arasında ilgi çekici materyaller, teknikler ve yöntemler uygun hale getirilmelidir (Aykaç, 2006: 89).

Eğitim durumları, ayrıca öğrencilerin istekli davranışlarını da ortaya çıkaran bir süreçtir. Öğrencilerin hayatı deneyime dayalı yöntemlerle öğrenmeleri

onların ilerideki yaşamlarını kolaylaştırıcı en önemli niteliklerdir (Senemoğlu, 2013: 152).

2.1.4. Değerlendirme (Sınama Durumları)

Erden (1998: 10), program değerlendirmeyi “gözlem ve çeşitli ölçme araçları ile eğitim programının etkililiği hakkında veri toplama, elde edilen verileri programın etkililiğinin işaretçileri olan ölçütlerle karşılaştırıp yorumlama ve programın etkililiği hakkında karar verme süreci” olarak tanımlamıştır. Değerlendirme boyutunda öğrencilerin noksanlıklarını belirleme, yeterlilikle ilgili hedefleri (kazanımları) ne oranda geliştirdiklerini anlama, uygulanan metodun verimliliğini test etme ve genel olarak uygulanan yöntemin ne oranda verimli olduğunu anlama amacıyla yapılır (Doğan, 1997: 29). Programın hedeflere ne derecede ulaştığı ve eksikliklerin ortaya çıkarılması değerlendirme ile mümkündür. Ölçme değerlendirme ile elde edilen veriler olmadıkça öğretme ve öğrenme ortamını etkileyen bütün etkenlerin tanınması, değiştirilmesi ve yenileştirilmesi imkânsızdır. Bu yüzden, değerlendirme eğitim ve öğretimin bütünleyici bir parçasıdır (Akgün, 2000: 31).

Sönmez (1998: 38)’e göre değerlendirme, hedef davranışlardan amaçlananların katkısının olup olmadığının anlaşılması, eğer olmadıysa, neden olmadığını araştırılarak yenilenmesi ve olduysa da bunun ne düzeyde olduğunun belirlenmesidir. Bunların dışında, kurumdaki tüm görevlilerin etkinliğinin belirlenmesine hizmet etmektedir. Ayrıca öğrenci başarısı ve erişisi, öğretmen, hizmetli ve yöneticilerin etkinliğini saptamak için de kullanılabilir. Değerlendirmenin amacı eldeki verilerin yeterince ya da uygun bir şekilde programa katkıda bulunup bulunmadığının anlaşılması anlamına da gelmektedir (Demirel, 2003:179).

2.2. Eğitimde Program Geliştirme

Erden, (1998: 19), program değerlendirmeyi verimliliğin ölçülmesi açısından değerlendirmiştir. Buna göre, öğretim programları mutlaka çeşitli yöntemler kullanılarak ölçülebilmelidir. Ölçme aracı ise, veri toplama, verileri öğrencilere aktarma, sonunda ise bu verilerin çocuklar üzerinde etkilerini ya da verimli olup olmadığını anlama gibi bir takım stratejik sürece sahip olmalıdır.

Eđitimde program deęerlendirme, programın hedeflere ulařma dűzeyinin ve etkililięinin belirlenmesi, programdaki aksaklıkların hangi ۆge ya da ۆgelerden kaynaklandıęının saptanması ve gerekli dűzeltme çalıřmalarının yapılması iřlemlerini kapsamaktadır (Gűven, 2008: 56).

Programın değerlendirilmesi ile elde edilen sonuçlar, geliştirilecek olan programa ışık tutar ve program geliştirmenin her aşamasında yol gűsterir. Programın uygulanması sırasında ve uygulandıktan sonra eksikliklerin, aksayan yűnlerin ve bunların programın neresinde ortaya çıktığını belirlemek ve gereken dűzeltmeleri yapmak için programların belirlenmesi gerekmektedir (Demirel, 2003: 175).

Eđitim programının ۆgeleri dikkate alındığında, program değerlendirme yaklaşımlarının en eskisi Tyler'ın yaklaşımıdır (Sűnmez ve Alacapınar, 2015: 151). Tyler'ın program değerlendirme yaklaşımını dűrt temel noktada toplanmıştır:

- a. Okulun hedeflediği eğitim hedefleri
- b. Bu hedeflere ulaştıracak eğitsel yaşantılar
- c. Eđitsel yařantıların dűzenlenmesi
- d. Eğitim hedeflerine ulaşıp ulaşılmadığının değerlendirilmesi

Tyler'ın hedefe dayalı değerlendirme modeli akılcıdır ve temele hedefleri alır. Değerlendirme işleminde ۆnce hedeflere bakar, sonra eğitsel yaşantılar ve değerlendirme (sınama) durumlarını ele alır.

Bloom'un program ۆgelerine dayalı program deęerlendirme modeli ise, hedefler (Kazanımlar), űniteler, eđitim durumları (űđretim hizmetinin nitelięi) ve deęerlendirme (Sınama) durumları boyutlarını kapsar (Sűnmez ve Alacapınar, 2015: 186). Bloom bu deęiřkenlere bakarak programın etkililięi hakkında karar verilebileceęini belirtmektedir.

2.3. İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi űđretim Programı (İHYD)

İnsan hakları, yurttaşlık ve demokrasi konuları en başta toplumsal birliktelik aıcından ۆnemli içerik ve değerlere sahiptir. Bu değerlerin ۆđrencilerin ilk

yıllarından itibaren aktarılması ve sadece ayrı bir ders içeriği ile kazandırılması bir gerekliliktir. Bu sebeple Talim ve Terbiye Kurulu 25.06.2012 tarih ve 69 sayılı karar ile 2015-2016 öğretim yılı itibari ile İlkokul 4. sınıflarda “İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi” dersini, ders kapsamına almış ve eğitime başlanmıştır (MEB, 2017: 15).

2015 yılında İlkokul 4.sınıf öğrencileri için “İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı”nın uygulamaya girmesi ile birlikte, Türkiye’de bu üç kavramın birbirleri ile olan ilişkileri öğrencilerin ileride uluslararası alanda Türkiye’yi daha iyi temsil edebilecek düzeye getirmeleri amaçlanarak tasarlanmıştır (MEB, 2017: 16).

Günden güne artan insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi bilincinin ilköğretim ve ortaöğretim seviyesindeki öğrenciler tarafından kavranması, söz konusu dersin planlaması ve eğitimi ile sorumlu olan öğretmenlerin de farkındalığının artışı sayesinde mümkündür. Bunun sonucu olarak, toplumun genelinde bir farkındalık ve bilinç düzeyi artırılabilir. Bu nedenle, “İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı” derslerinin zorunlu olması gerekmektedir. Bu türdeki, hizmete başlamadan önce verilebilecek eğitimler ile konu hakkındaki duyarlılık ve bilinç düzeyinin artışı sağlanırken, hizmet içi eğitimler ile hali hazırda görevde olan öğretmenlerin de duyarlılığı ve farkındalığının artırılması mümkündür. İnsan haklarına ilişkin duyarlılık ve bilincin uyandırılabilmesi, ailede başlayan, okulda devam eden ve hayatın geri kalanında pekişen bir süreçtir (MEB, 2017: 16).

İnsan hakları eğitiminin bir diğer işlevi de, insan haklarını ihlal eden durumların henüz oluşmadan önlenmesini sağlayabilmesidir. Bireylerin insan hakları konusundaki farkındalık ve duyarlıklarının artması ile paralel olarak, haklarının ihlaline engel olabilmeleri mümkün olabilecektir. Kendi hakları konusunda bilinçli olan bireyler, hem kendi haklarını koruyacak, hem de kendisi dışındaki bireylerin haklarının korunabilmesini temin edeceklerdir (Özden, 2011: 26). Her ne kadar, insan hakları eğitimi hem ilköğretim, hem de ortaöğretim öğretim programlarında bulunuyorsa da, 2015 yılından itibaren 4.sınıf öğretim programına İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi dersi öğretim programının da eklenmesi ile söz konusu eğitim ve öğretim programları daha fazla geliştirilmiş

olmaktadır (MEB, 2015: 17). Ayrıca, eğitim ve öğretim yöntemlerinin geliştirilmesi ile bu dersleri veren öğretmenlerin mesleki gelişimlerinin sağlanması, niteliklerinin zenginleştirilmesi, gündemdeki en önemli konu olmuştur. Bu durumda bu dersi verecek hocaların da daha bilimsel bir yaklaşımla dersleri aktaracakları düşünülmektedir. Örgün öğretimde mevcut olan eğitim programları ve aktiviteler, düzenli ve uyumlu değildir. Söz konusu programların, eğitim öğretim hayatının başından sonuna dek, yani ilkokuldan başlayıp yükseköğretime kadar devam edecek şekilde birbirine entegre edilmesi, birbirini izler ve uyumlu bir hale getirilmesi gerekmektedir. (Özden, 2011: 28).

Örgün olmayan eğitim programları genellikle özel, belirlenmiş bazı amaçlar için tasarlanırlar ve bu nedenle de genel vatandaşlık, politik, ekonomik veya sosyokültürel haklara ilişkin motifler ile ilişkilendirilmeleri oldukça zordur. Eğitim, demokratik bir yapılaşmanın sağlanması ve güçlendirilebilmesi, toplumsal farkındalık ve bilincin geliştirilebilmesi, bireyler arasında demokrasi ve insan haklarının temel prensiplerinin kurumsallaşabilmesi ve uygulanabilirliğinin sağlanabilmesi için en etkin yöntemdir (Aras, 2000). Toplumsal ve bireysel değişimler ve gelişmeler ancak eğitim programlarının uygulanması ile mümkündür. Öğretmenin eğitim süreçlerindeki rolü, bilgi birikimini yalnızca öğrenciye aktarmak değil, aynı zamanda öğrencilere demokratik öğrenme fırsatları sunarak, öğrencileri etkin katılıma teşvik etmek olmalıdır (Arrwood, 2011). “İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersinin öğretim programlarına bakıldığında, oldukça ayrıntı, kazanım ve etkinlik içerdiği görülmektedir. Buradan anlaşılmaktadır ki, bu dersin öğretmenleri, konu hakkında öğrencileri yönlendirerek çeşitli konularda (hukuk, toplum, demokrasi vb.) daha fazla bilinç düzeyini geliştirebilecek seviyeye getirebileceklerdir (MEB, 2015: 18).

2.4. İHYD Eğitiminin Tarihsel Gelişimi

Yeryüzünde yazılı olarak bilinen ilk insan hakları bildirgesi kısaca “Magna Carta” olarak bilinen belgedir.

“Magna Carta Libertatum”, yani “Büyük Şart” olarak adlandırılan ve Kral Jean’in 1215 yılında feodal beylerin baskısına boyun eğmesi sonucu imzaladığı belgedir Magna Carta ne bir anayasa, ne de bir haklar bildirgesidir. Burada amaç,

feodal beylerin ayrıcalıklarının kral tarafından tanınması ve kralın tek güç olmadığına kanıtlanması idi (Kepenekçi, 2000: 184). 17. Yüzyılın İngiltere'sinde de hak ve özgürlüklere dair bu tür yenilenmeler ve düzenlemeler yaşanmış; kamu hukukunda parlamentonun hak ve yetkinliklerini belirleyen belgelere imza atılmıştır. Dahl, (2001: 58) bu yeniliklerden bazılarını şu şekilde sıralamıştır; Haklar Dilekçesi, 1628, Büyük Uyarı, 1641, Habeas Corpus Act, 1679, Haklar Bildirisi, 1689.

İngiltere'deki kamu halkını gözeten bu değişimleri Amerika'daki 'anayasacılık' akımı izlemiştir ve tarihteki ilk insan haklarını destekleyip güvence altına alan Virginia Anayasası (12 Haziran 1776) ilan edilmiştir. Bu anayasa, bireylerin eşit haklara sahip olduğunu ve yönetimin bu hakları gözetmekle yükümlü olduğunu vurgulamaktadır. Bu hakların varlığı (yaşam, mülkiyet, mutluluk, güvenlik) ve tüm vatandaşların bu haklara erişebilirliği anayasa ile güvence altına alınmıştır (Akbaşlı, 2000: 19).

Bu anayasal yeniliği 1776 yılında yayımlanan Amerikan Bağımsızlık Bildirisi ve Fransız İhtilali beraberinde yayımlanan İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi takip eder. Ancak; tarihe en büyük damgayı vuran bildiri, hiç şüphesiz Fransız Devrimi'nin bir sonucu olan haklar bildirisidir, zira bu bildiride halkların ifade gücünün sorgulanamaz ve engellenemez olduğu, fikirlerin kurşun geçirmez ve yargılanamaz oluşu ve toplumun her derecesinden insanın saygıya değer olduğu defalarca vurgulanmıştır (Dahl, 2001: 21).

1789 tarihli bu bildiriden sonra gelen ve hakları gözeten diğer bildiriler bu kadar başarılı bir etki yaratamamış ve parlamento üzerinde bu ölçüde bir etki bırakamamıştır. Bunun ardından gelen Sanayi Devrimi ve etkileri, Avrupa ülkelerinde özellikle işçi sınıfı üzerinde tepkilere ve başkaldırlara yol açtı. Bireyler, vatandaşlık kavramının farkına daha iyi varmaya başladı ve haklarının peşinden koşmaya özen gösterdi. Bu bağlamda yapılan devrimler ve zorlamalar sonucu bazı sosyal ve siyasal haklar Fransa, İsviçre, İtalya ve Almanya gibi ülkelerin Anayasalarında 1800'lü yıllarda sıkça yer bulmaya başladı (Aras, 2000: 39).

Tarihsel bir bakış açısı ile konuya bakıldığında, UNESCO'nun (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü), 4 Kasım 1946 tarihinde çalışmalarına başlayarak, demokrasinin temin edilmesi ve insan hakları eğitimi sorununun giderilmesi üzerine önemli bir sorumluluk üstlenmiş olduğu gözlenmiştir. Bireylerin demokratik değerleri benimsemelerinin sağlanması sürecinde, ilk kez 10 Aralık 1948 tarihinde, insan hak ve özgürlüklerinin eğitim ve öğretim yolu ile korunması fikri, uluslararası seviyede Birleşmiş Milletler tarafından İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile ortaya konmuştur. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile ülkelere, demokrasi eğitimine elverişli bir ortam sağlanabilmesi üzerine çalışmaları kapsayan görevler tanımlanmıştır (Çakmak, 2005: 64).

Benzer şekilde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin giriş kısmında, üye ülkeler arasında birliğin sağlanabilmesi için tek yolun insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi ile okullarda insan hakları eğitiminin zorunlu hale getirilmesi tasarısının olduğu çizilmiştir. Buna ek olarak, sözleşmenin çocuk haklarına ilişkin olan kısmının, o güne dek çocuk haklarına ilişkin hazırlanmış en kapsamlı doküman olduğu değerlendirilebilir. Bu sözleşmenin 42. maddesine göre, sözleşmeye dahil edilmiş olan tüm haklara ilişkin bütün öngörülüş prensipler, herkes tarafından öğrenilmelidir ve hem yetişkinler hem de çocuklar için düşünülmelidir (UNESCO, 1974: 59).

UNESCO tarafından ortaya konan, İnsan Hakları ve Temel Haklar kaygısı ile Uluslararası Anlayış, İşbirliği için Barış için Eğitim ve Eğitim alanındaki öneriler, demokrasi eğitiminin evrenselleşmesi konusunda atılmış en önemli adımlar arasında sayılabilir (UNESCO, 1974: 59).

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin Birleşmiş Milletlerin kuruluşunun hemen ardından, 1948 yılında yasalaşmasının sonrasında, insan hakları alanında yoğunlaşan uluslararası çalışmalar ile insan hakları eğitimine uluslararası bir odak kazandırabilmesi amacı ile UNESCO'nun 1974 yılında görevlendirilmesi sayesinde insan hakları eğitimi gündeme gelmiştir (Aras, 2000: 69).

1978 tarihinde alınan Avrupa Komisyonu'nun "İnsan Hakları Eğitimi" konusundaki kararı, insan hakları ve demokrasi eğitimine uluslararası bir bakış açısı kazandırması anlamında önem taşır. Bu karar ile, Avrupa Komisyonu,

üyelerinin tamamının eğitimin her seviyesinde insan hakları eğitimlerinin verilmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını ve bu eğitimlerin içerisine demokrasi eğitiminin de dahil edilmesini gerekli kılmıştır. Aynı zamanda, bu karar ile, ulusal ve uluslararası platformda insan haklarının korunmasını amaçlayan bir program oluşturularak üniversitelerde seçmeli ders şeklinde sunulmasını, kamu ve özel sektör çalışanlarının insan haklarına saygılı olmaları ile söz konusu hakları korumak adına işleri kapsamında gerekli ve yeterli seviyede eğitime tabi tutulmalarını gerekli kılmıştır (Dahl, 2001: 81).

İnsan hakları eğitimi konusundaki kararında, Avrupa Konseyi, tüm insanların insan haklarını ve bu haklara ilişkin sorumluluklarını mümkün mertebe en erken yaşta öğrenmesinin ve demokratik bir toplum olarak, insan hakları ve temel özgürlükler konusundaki eğitimlere zorunluluk gözü ile bakılmasının gerekli olduğunun altını çizmektedir (Dahl, 2001: 82). 1978 yılında Viyana’da düzenlenen “Uluslararası İnsan Hakları Eğitimi Kongresi” bu kapsamda, öğretmenlerin, eğitim uzmanlarının, insan hakları alanında çalışan kişilerin ve kamu personelinin bir araya gelmesi ve yapmış ya da yapıyor oldukları işleri gündeme taşımaları anlamında bir ilk olması açısından oldukça büyük önem taşımaktadır. Bunun da ötesinde, söz konusu kongrede, Birleşmiş Milletler Genel Konseyi, Birleşmiş Milletler kurucu ülkeleri tarafından, uluslararası anlayış, işbirliği ve barış için, insan haklarına gerekli saygının gösterilmesini amaçlayarak, eğitim ve öğretime gereken önemin verilmesini önermiştir (Akbaşlı, 2000: 92).

1978 yılında, Viyana’da ilk kez “İnsan Hakları Eğitimi” üzerine uluslararası bir kongre düzenlenmiştir. Bu kongrede, insan haklarının vatandaşlık, politik, ekonomik ve sosyal haklardan ayrı bir biçimde değerlendirilemeyeceğinin altı çizilmiştir (Akbaşlı, 2000: 93). Bu kongrede, insan hakları eğitiminin amaçlarının aşağıdaki şekilde düzenlenmesi önerilmiştir:

1. İnsan haklarına saygının, hoşgörünün ve işbirliğinin pekiştirilmesine yönelik tavır ve davranışların desteklenmesi,
2. İnsan hakları konusunda bilgi sağlayacak ulusal ve uluslararası çapta kuruluşların kurulması,

3. Ulusal ve uluslararası alanda, her tür sosyal ve politik yönelimleri kapsayacak şekilde, insan hakları konusunda bilinç ve duyarlılığı artıracak metod ve yöntemlerin geliştirilmesi,

Viyana’da düzenlenen söz konusu kongrede, insan hakları eğitiminin disiplinler arası bir yaklaşım ile ele alınmasının gerekliliği ve bu derslerin, diğer dersler ve disiplinler ile uyumlu bir şekilde ilerleyen, birbirinden beslenen bir yapıda öğrencilere sunulması gerektiği öne sürülmüştür (Akbaşlı, 2000: 94).

14 Mayıs 1985’te Avrupa Konseyi tarafından onaylanan tavsiye mektubunda da, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde değinilmiş olan, insan haklarının gerçekleştirilmesine dair ülkelerin yükümlülükleri, insan haklarının korunması ve temel özgürlüklerin sağlanmasını amaçlayan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde de tekrar edilmiştir. Bununla birlikte, iki yıl sonra, Malta’da 1987 yılında gerçekleştirilen İnsan Hakları Eğitimi, Bilgilendirme ve Dökümantasyonu Uluslararası Kongresi’nde “öğretmenlerin ve diğer eğitimcilerin korunması ve eğitilmesi hakkında öneriler” başlığı altında, insan hakları eğitimi veren kişilerin eğitim alması ve güvende bulunmaları amacı ile 6 temel öneride bulunulmuştur (Parker, 1996: 16).

İnsan hakları eğitiminin öğretim programı ve dokümantasyonu, uluslararası Malta Konferansı’nda, 1987’de de ele alınmış ve detayları ile birlikte tartışılmıştır. İnsan hakları eğitiminin geliştirilmesinin temel prensiplerine dair kararlar alınmış, örgün ve örgün olmayan eğitimlerin, insan haklarına ilişkin sorunlar ile birlikte geliştirilmesi, zenginleştirilmesi gerektiği kararlaştırılmıştır (Parker, 1996: 17).

“Uluslararası Montreal İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi Kongresinde de, insan hakları eğitimi konusu etraflı bir biçimde ele alınmış ve insan hakları ile demokrasinin ne denli yakın ilişkide olduğunun altı çizilmiştir. Söz konusu kongrede, örgün ve örgün olmayan eğitimlerin düzenlenmesi aşamasında, derslerin kapsamının belirlenmesinde, eğitimlere katılacak kişilerin nesnel olarak ayırt edici özelliklerinin dikkate alınmasının gerekliliği açıklanmıştır. Aynı zamanda, insan hakları konusundaki örgün ve örgün olmayan eğitimlerin kapsamının çizilmesinde demokrasi, insani hukuk maddeleri, hukuk kurallarının

belirleyici olması gerektiği belirtilmiştir. Bu konferansta, dünya üzerindeki bireylerin, grupların ve toplulukların her birinin birbirlerinden farklı bilgi birikimlerine sahip oldukları, bu alanda farklı eğitim süreçlerinden geçmiş oldukları için, farklı şekillerde tasarlanmış insan hakları eğitim programlarına ihtiyaç duyacakları belirtilmiştir (Özdemir 2011: 96).

Bu farklılıklar dikkate alınarak, her bir grubun ihtiyaçlarına cevap verecek farklı bilgi, doküman ve materyallerin geliştirilmesinin gerekliliği düşüncesi ortaya çıkmıştır (Özdemir 2011: 97). Bundan birkaç yıl sonra, 1993 yılında Montreal’de yapılan “İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi Uluslararası Kongresi”nde, insan hakları ve demokrasi eğitiminde karşılaşılan sorunlar üzerine yapılan görüşmeler sonucunda aşağıdaki hususların altı çizilmiştir (Abowitz, Harnish, 2006: 105):

- İnsan hakları ve özgürlüklerden en yüksek seviyede yararlanılabilmesi için, insan hakları ve demokrasi eğitimine özel özen gösterilmelidir.
- İnsan hakları ve demokrasi eğitimi bir hak olarak kabul edilmelidir; ancak ve ancak bu hakkın mevcut olması ve kullanılabilmesi sayesinde toplumların barış ve adalete ulaşmaları ve bu şekilde yaşamaları mümkün olabilir.
- İnsan hakları ve demokrasi eğitimi, insan hakları ihlallerinin engellenmesine yardımcı olur.
- İnsan hakları eğitiminin başarıya ulaşabilmesi için, eğitim sürecinin tamamıyla bütün olarak demokratik olması gerekmektedir (UNESCO, 1993).
- Avrupa’da Güvenlik ve İşbirliği Konferansları’nda alınan kararların özünde de insan hak ve özgürlüklerinin bulunduğu söylenebilir. Bunlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir:
- Okullarda ve diğer eğitim kurumlarında, insan hakları ve temel hakların korunması ve geliştirilmesi fikrinin benimsenmesinin desteklenmesi,

- Eğitim kurumlarında, demokratik deneyimlerin edinilmesi ve demokratik değerlerin edinimini amaçlayan ve bu esnada serbestçe tartışabilme ortamını sağlayan yönergelerin hazırlanması,
- Eğitim, kültür ve bilgi değiş tokuşunun olduğu alanlarda, farklı seviyelerde önlemler alınarak hoşgörü ve anlayış ortamının sağlanmasının desteklenmesi,
- İnsan hakları eğitiminin, eğitim programlarının temelinde olduğu gerçeğinin vurgulanması ve kişilerin, ülkelerinin, uluslararası yasalar aracılığı ile imzalamış oldukları uluslararası dökümanların, her bir bireyin insan haklarına ve özgürlüklerine saygı duymakla yükümlü olduklarını içeriyor olduğu konusunda eğitilmesi

Montreal Kongresi'nde, insan hakları konusundaki kapsamlı eğitimlerin, bireylerin, öğrencilerin, gençlerin, grupların, toplulukların, ailelerin, kitlesel iletişim araçları çalışanlarının, işçi ve işverenlerin bağlı oldukları sendikaların, eğitimcilerin geniş çaptaki katılımı ve parlamenterlerin, politik partilerin, Birleşmiş Milletler, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve UNESCO gibi uluslararası kuruluşlar da dahil olmak üzere ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların destekleri ile başlatılmasının ve devam ettirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Özden, 2011: 101). 171 ülkenin katılımı ile gerçekleşen Montreal Kongresi sonrasında, insan haklarına ilişkin bir eğitim programı üzerinde mutabık kalınmış ve bir aksiyon planı oluşturulabilmiştir ve her bir katılımcı ülke, özel bir insan hakları eğitim programı ile birçok stratejik ek plan oluşturarak 1993'te Viyana'da yeniden bir araya gelerek örgün ve örgün olmayan eğitim programları için yapılan çalışmalarda, eğitimsel olanakların seferber edilmesine, hoşgörü ve bilinç düzeyinin, farkındalığın artırılabilmesi için yapılacak her türlü çalışmanın desteklenmesine karar verilmiştir. Bu alanda yapılan çalışmaların bulgu ve önerileri, "insan hakları eğitiminde alınan kararlar" başlığı altında toplanmıştır. Söz konusu toplantı, "insan hakları eğitimi konusunda geliştirilecek aktiviteler – *İnsan Hakları Eğitiminde Birleşmiş Milletlerin 10 yılı*" üzerinde anlaşılması ile son bulmuştur (Aras, 2000: 27).

Dünya üzerindeki birçok ülkede, insan hakları eğitimi ilköğretim seviyesinde ders olarak okutulmaktadır. Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nde, özel eğitim programları hazırlanmış ve bu ülkeler, insan hakları derslerini genellikle tarih ve politika derslerinin içerisinde, ortaöğretim kurumlarının öğretim programlarına dahil etmişlerdir. Öte yandan, Avrupa ülkelerinde, insan hakları dersleri, tarih, din, coğrafya, edebiyat, vatandaşlık, dil ve sosyal bilgiler derslerinin öğretim programlarının kapsamına dahil etmişlerdir. Orta doğu, Asya ve Pasifik ülkelerinde ise insan hakları dersleri, vatandaşlık dersleri içerisinde verilmektedir (Özdemir, 2011: 28).

Türkiye'deki gelişimine bakılacak olunursa;

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul 3 Mart 1924'te kabul edilışinden az bir süre sonra gelen program değişikliği ile; demokratik değerleri, haklar ve özgürlükler içeriğini barındıran derslerin çoğu 1926 yılında Yurttaşlık dersine eklendi ve 1948'de dersin adı Yurttaşlık Bilgisi olarak değiştirildi. Dersin verimi ilkokul, ortaokul ve öğretmen yetiştirme okullarında sağlandı. (Altunya, 200: 133) 1948 yılında yapılan düzenlemeler ile Yurttaşlık Bilgisi dersinin demokratik değerler açısından amacı ve nesnelleştirilmesi daha kapsamlı hale getirildi. Bu dersler 1962 yılında ilköğretim okullarındaki Tarih ve Coğrafya derslerine verilerek bir çatı altında toplanarak 1968'de kullanılmaya başlanan ilkokul eğitim programı düzenlemesi ile Yurttaşlık Bilgisi dersinin adı Hayat Bilgisi olarak değiştirildi (Karataş, 2002: 85).

Tüm bu ileriye dönük gelişmelere rağmen hem iç hem dış değerlendirmeler sürmektedir, zira Türkiye'de demokrasinin tam olarak oturmuş bir düzende olduğunu ve toplumun demokratik değerlere yüzde yüz adapte olduğunu söylemek yanlıştır. Türkiye'deki 'Türkiye Demokrasisinde Demokrasi Eğitimi' alanındaki gelişmeler, başlangıcını Osmanlı İmparatorluğu okullarındaki eğitim programlarının içeriğinden alır, yani bu eğitim Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra verilmeye başlanılan 'Vatandaşlık Bilgisi' dersinin bir önceki halidir. Ancak bu konudaki en önemli gelişmeler cumhuriyetin kurulumu ile başlamıştır. Cumhuriyetperver dönemde, demokrasi eğitimi konuları ilköğretimin ilk beş yılında Temel Bilimler ve Sosyal Bilimler alanlarında, ilerleyen üç yıllık

periyotta da Sosyal Bilimler, Türk Devrimleri ve İnkılapları ve Kemalizm dersleri içeriği olarak verilmeye devam edilmiştir (Altunya, 2003: 86).

Türkiye Cumhuriyeti devleti Milli Eğitim Bakanlığınca, bugüne kadar, ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan haklar ve özgürlükler konusu, “Vatandaşlık”, “Sosyal Bilgiler”, “Doğal ve Sosyal Bilimler”, “Türkçe” gibi derslerin bir parçası olarak algılanmış ve bu derslerin öğretim programları içerisinde işlenmiştir. Haklar ve Özgürlükler konuları, “Vatandaşlık”, “Vatandaşlık Bilgisi”, “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi” ve “Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi” dersleri dahilinde ortaöğretim kurumlarında verilmiştir (Uyangör, 2007: 88).

İlk olarak, bu derslerin içerisinde, haklar ve özgürlüklere yalnızca 1998 yılına kadar yer verilmiştir. İnsan hakları, aynı zamanda, “Doğal ve Sosyal Bilimler”, “Sosyal Bilgiler”, “Türkçe”, “Resim”, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” dersleri içerisinde de verilmiştir. İnsan hakları, ayrı bir ders olarak ilk ve orta dereceli okullarda 1998 yılından itibaren verilmeye başlanmıştır. Yükseköğretim programları arasında, insan hakları derslerinin ve eğitimlerinin hukuk fakültelerinde seçmeli ya da zorunlu ders olarak verildiği görülmektedir (Ülger, 2012: 56).

Kasım 2006’da düzenlenen 17. Ulusal Eğitim Konferansı’nda insan hakları, demokrasi ve çevre bilinci temalarının devlet okullarında öneminin daha da artırılmasının altı çizildi 1995 yılından itibaren uluslararası gerekliliğine dayanarak insan hakları ve vatandaşlık bilgileri içerikli konuların ‘Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi’ dersinde bütünleştirilmesi kararına varıldı. 1998’de insan hakları içerikli derslerin boyutu daha da genişletildi ve nasyonalist anlayışlı bazı konular ders içeriğinden çıkarılmıştır. 2004’te yenilenen ilköğretim eğitimi program içeriği ile 7 ve 8. Sınıflarda ‘Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi’ dersi zorunlu olarak verilmeye, ‘Demokrasi ve İnsan Hakları’ dersi ise liselerin ikinci sınıfında seçmeli ders olarak verilmeye başlanmıştır (Acun, Kamber, 2011: 79)

İnsan hakları eğitimi, tamamen bağımsız bir ders değildir ve genellikle diğer derslerin içerisine dâhil edilmiştir. Bu derslerde, insan haklarından ziyade bireysel sorumlulukların üzerinde durulmuştur. Diğer yandan, insan hakları eğitimi

dünyanın birçok ülkesinde hukuk fakültelerinde zorunlu ya da seçmeli ders olarak okutulmaktadır. Seçmeli insan hakları dersleri daha yaygındır. Nitekim insan hakları dersleri, birçok hukuk dersi ile yakından ilişkilidir ve bu derslerin içeriklerinde mevcuttur. Aynı zamanda, insan hakları eğitimi, sosyal bilimler, eğitim fakülteleri, tıp ve eczacılık fakülteleri, sağlık bilimlerine ilişkin diğer fakültelerde okutulan dersler ile birlikte birçok üniversitenin yüksek lisans programlarının öğretim programlarına, insan hakları konusunda uzmanlaşmış kuruluşların programlarına eklenmiştir (Gökburun, 2007: 87). Bugüne kadar eğitim hakkını konu edinen bildireler kronolojik olarak aşağıdaki şekilde sıralanmıştır.

Eğitim Hakkı ile ilgili yayımlanmış belgeler: (Uğurlu, 2011: 164);

1. (1948) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
2. (1966) Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi
3. (1979, onay tarihi 1985) Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılık Biçimlerinin Kaldırılması Sözleşmesi
4. (1989, onay tarihi 1994) Çocuk Hakları Sözleşmesi

İnsan Hakları Eğitimi Belgeleri

5. (1948) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
6. (1996) Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi
7. (1965) Gençlerde Barış Ülkülerinin, Halklar Arasında Karşılıklı Saygı ve Anlayışın Geliştirilmesi Bildirgesi
8. (1975) İşkence ve Başka Zalimce, İnsanlıkdışı ya da Onur Kırıcı Ceza ya da Muameleye Karşı Tüm Kişilerin Korunması Bildirgesi
9. (1949, onay tarihi 1953) Cenevre Sözleşmeleri (uluslararası İnsancıl Hukuk Sözleşmeleri,
10. (1984, onay tarihi 1988) İşkence ve Başka Zalimce, İnsanlıkdışı ya da Onur Kırıcı Ceza ya da Muameleye Karşı Sözleşme

11. (1989, onay tarihi 1994) Çocuk Hakları Sözleşmesi
12. (1993) Viyana Bildirgesi ve Eylem Programı İnsan Hakları Konusunda Eğitim Paragrafı 78, 79, 80, 81, 82.

Avrupa Konseyi Belgeleri

a) Eğitim Hakkı ile ilgili Belgeler

1. (1954) İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi'ne Ek 1 Sayılı Protokol

b) İnsan Hakları Eğitimi Hakkı ile İlgili Belgeler

1. (1978) İnsan Hakları Öğretimi Kararı (78) 41 Ek: Polis Hakkında Bildirge (...) Paragraf B-3
2. (1985) Okullarda İnsan Hakları Öğretimi ve Öğrenimi Tavsiye Kararı (85) 7 Tavsiye (85) 7 'ye ek, Okullarda İnsan Hakları Öğretim ve Öğrenimi için Öneriler a. Okul Programlarında İnsan Hakları Paragraf 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 3.3.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Belgeleri

a) İnsan Hakları Eğitimi Hakkı ile İlgili Belgeler

1. (1975) Helsinki Son Belgesi
2. (1989) Konferansın İzlenmesi Konusunda Viyana Toplantısı Kapanış Belgesi Paragraf 13.4, 13.6.
3. (1990) AGİT'in İnsancıl Boyut Konferansı Kopenhag Toplantısı Belgesi Paragraf 10, 10.1, 10.2.
4. (1991) AGİT'in İnsancıl Boyut Konferansı Kopenhag Toplantısı Belgesi Paragraf 22, 42, 42.1, 42.2, 42.3, 42.4, 42.5, 42.6.

2.5. İHYD Dersi Öğretim Programının Türk Eğitim Sistemindeki Yeri

İnsan hakları eğitimi, insan haklarına yönelik var olan sorunları ve bu sorunların çıkış noktalarını anlama, tarihsel süreçte somut örneklerini bilme, bu sorunlara yönelik çözüm yollarını ve kişinin sahip olduğu hakları öğrenmesi açısından oldukça önemlidir. Bu aktarımdan hareketle toplumların insan haklarına yönelik esas problemlerinden biri ortaya çıkmaktadır. Özellikle az gelişmiş toplumlar, insan haklarını ve insan hakları eğitiminin önemini birbirine karıştırmaktadır. Öznel yorumlarla insan haklarına yönelik sorunların olmadığını varsayarak, insan hakları eğitimine gerekli önemi vermemektedirler. Fakat insan haklarının bir toplumda sorunsuz ve olası sorunlara önlem olarak devam etmesi için insan hakları eğitimi oldukça önemlidir. İnsan hakları eğitimi, insan haklarının sağlıklı bir şekilde, süreklilik arz ederek sağlanmasının teminatıdır. (Yeşil, 2002: 59).

“İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı”; öğrencilere rehber olacak bir nitelik arz etmektedir. Yaşamlarının çoğunu, ilk okuldan itibaren dışarıda geçiren ve ailesini her ne kadar günlük görse de uzun süre gerçek hayat içinde bulunan öğrencilerin bu tecrübi yaşamlarında kendilerini nasıl koruyacaklarını ve başkalarına ne ölçüde davranacaklarını ve özellikle, kendi haklarını, ailesinin haklarını ve bir vatandaş olarak milletinin haklarını uluslararası alanda nasıl arayacaklarını öğreten bir bileşimdir (MEB, 201: 195).

Program ünitelerinde öğrencilerin elde edecekleri kazanımlar yapılandırılmıştır. Ünitelerin ardışık konular olarak sıralanması, insanı temel alan konular üzerinedir. Bunlar; “canın ve tenin dokunulmazlığı”, “aktif yurttaşlık”, “barış”, “uzlaşma”, “birlikte yaşama”, “farklılıklara saygı”, “hukukun üstünlüğü” gibi konulardır. Bu konular ünitelerde değerler açısından içselleştirilerek anlatılmaktadır. Can ve ten dokunulmazlığı özellikle Türk kültüründe en temel ve en değerli olgular içermektedir. En başta, dokunulmaz olması, güvence altında herkesin saygı göstermesi gereken bir içeriğe sahip olması, herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmaması ve herkesin bundan eşit olarak yararlanacağı konusu öğrencilere net bir şekilde aktarılmaktadır. Programda çocuk hakları da vurgulanarak, daha o dönemlerinde bunun bilinci ile yaşamaları hedeflenmektedir. Öğrencilerin hakları öğrenerek, başkalarının da haklarına karşı saygılı ve duyarlı

olması hedeflenmiştir. Eleştirel yaklaşımların olabileceği fakat bu tür davranışların toplum içinde birbirini ötekileştirmeye kadar gitmemesi de en önemli çıktılardan biridir herhangi bir şiddet ya da olumsuz davranışın kişiler arasında ciddi uçurumlara yol açacağı ve böyle durumlarda netleşmeyi sağlayacak davranışlar sergilenmesi gerektiği de vurgulanmıştır (MEB, 2015: 20).

Tüm bu açıklamalardan sonra ders kitabının içeriği ile ilgili olarak, program hakkında yapılabilecek en doğru yorum, geleneksel yaklaşımın terk edilerek, kendi kültürümüzün zengin yapısı ve çerçevesi dahilinde çeşitli masallar ile konuların işlenmesi ve kendi kültürümüzde insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi ile ilgili değerlerin anlaşılmasını sağlamak amaçlanmaktadır.

2.6. İHYD Dersi Öğretim Programının Amaçları

İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı yoluyla kimlik ve aidiyet duygusunu güçlendirmeye ve genişletmeye, toplumsal bağlılığı ve sorumluluğu güçlendirmeye ve bireylerin ait oldukları topluma etkin katılımını desteklemeye ve cesaretlendirmeye çalışmaktadırlar.

İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programında temel amaç, temel hak ve özgürlüklerin farkındalığının artmasını sağlamaktır. Bu nedenle, 2015'te uygulanmaya başlanan İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi dersi öğrencilere kavramsal bilginin öğretilmesinin yanında insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi ile ilgili temel değerleri kazandırmayı amaçlamaktadır. Dersin bir diğer amacı da öğrencilerin bu bilgi ve değerleri bir yaşam biçimi ve kültür hâline getirmelerini sağlamak amaçlanmaktadır (MEB, 2017: 21).

Programın diğer bir amacı ise, öğrencilerin okul, toplum ve dünya ile ilgili konularda çalışmalarını cesaretlendirmektedir. Günümüz eğitim anlayışı, toplumsal olayların sıkça yaşandığı, teknolojik gelişmelerin yoğun bir şekilde gerçekleştiği, toplumun giderek hassalaştığı bir düzen içinde sürekli güncelle pek çok öğretme ve öğrenmeler gerektiren bir yapıya sahiptir. Bu durum eğitimi anlayışını esnekleştiren, hızla değişen politikaların üretilmesini gerektiren ve öğrencilerin bir an önce ortaya konan eğitim programlarına uyum sağlanmaları beklenen bir görünüm arz etmektedir. Ancak öğrencilerin hayat mücadelesi eski dönemlere göre çok daha değişik tecrübeleri de beraberinde getirmektedir.

Geçmiş dönemlerde görülmeyen toplumsal ve sosyal yaşantılar beraberinde nasıl davranılması gerektiğini ve neyin baz alınması gerektiği konusunda oldukça fazla çelişki içermektedir. Günümüz öğrencilerinin elde ettikleri bilgiler bir süre sonra değişmekte, olayların akışının takibi giderek güçleşmektedir. Bu durum eğitim programları ile uyumlu bireyler yetişmesini zorlaştırmaktadır (MEB, 2017: 22).

“İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı” 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile belirtilen Türk millî eğitiminde ki temel hedeflere göre öğrencilere aşağıda sunulan bilgi, beceri, değer ve tutumların kazandırılması hedeflenmiştir (MEB, 2017: 23).

1. Beşeri değerlerin benimsenmesini.
2. Hak, özgürlük ve sorumluluk açısından çocuk bireylerde farklılığın anlaşılmasını.
3. Hak ve özgürlükler konusunda kullanma becerisinin sorumluluğunun üstlenilmesini
4. İnsan hakları ve demokrasinin gelişimi için eşit ve adaletli davranılmasını
5. İş birliği ile demokratik yaşanmasını
6. Ortak yaşamla ilgili sorunların çözülmesini.
7. Kurallara uyum sağlayarak hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesinin amaçlanmasını
8. Birlikte yaşamının şartlarının giderek iyileştirilmesi ve geliştirilmesini

2.7. İHYD Dersi Öğretim Programından Beklenenler

İnsanı insan yapan onun değerleridir. İnsan değer atfeden, değer üreten ve değer gören bir varlıktır. Değerler insana hayat verir. Değerler bir başka deyişle kararlar ve tercihlerdir. İnsanların tercih ve kararlarında adil olmaları onların erdemli olmalarını sağlar. Toplumsal bir varlık olan insan kimi zaman kendisi, kimi zaman diğerleri ile ilgili, kimi zaman da toplumun bütününe ilişkin kararlar verir. Toplumun diğer adı ise “biz”dir. Bu nedenle insanın kararlarında “biz”i

hesaba katarak adil davranması bir zorunluluktur. Adaletin tesisi ancak hakkın hak sahibine teslim edilmesi ile sağlanabilir. Adalet hak ve hukuka uygun davranmaktır. Bu nedenle insanın kendisini, diğerlerini ve toplumu bir arada düşünmesi gerekir. İnsanın canı en çok adalet eksik olduğunda yanar. Bir canı korumak; insan olmakla, hak, özgürlük ve sorumlulukla, adalet ve eşitlikle, uzlaşmayla, hukuk ve kurallarla birlikte yaşamak ve paylaşmak ile mümkündür (MEB, 2015: 24).

İnsan hakları eğitiminde, eğitim yöntemleri ve öğretmen davranışları sınıfın kapasitesi ile uyumlu olmalıdır. Aynı zamanda, insan hakları dersini veren öğretmenin sınıf içi ya da dışında, eğitim ve öğretim sürecini etkin ve verimli, katılım temeline dayanan bir şekilde planlamış olmaması halinde, söz konusu dersler sıkıcı ve öğrenciler açısından anlamsız kabul edilebilecektir. Böyle bir durum, öğrencilerin zihinlerinde, insan hakları konusunun önemli bir konu olmadığı yanılgısını yaratabilecektir. Bunun da ötesinde, branş öğretmenlerinin insan hakları derslerini, diğer dersler ile de ilişkilendirerek işliyor olması, öğrencilerin insan hakları konusunda farkındalığını ve bilincini artırmak konusunda çok önemlidir (Gökburun, 2007: 75).

Bu açıdan bakıldığında, programı en fazla kullanacak olan öğretmenlerin beklentileri belirleyerek, buna uygun bir sistematığe sahip olmaları düşünülmektedir.

2.8. İHYD Dersi Öğretim Programının Yapısı

Öğretim programı; (1) İnsan Olmak, (2) Hak, Özgürlük ve Sorumluluk, (3) Adalet ve Eşitlik, (4) Uzlaş, (5) Kurallar ve (6) Birlikte Yaşam olmak üzere altı üniteden oluşmaktadır (MEB, 2017). İnsan olmanın nitelikleri ve bu niteliklerin haklarla olan ilişkisi ile başlayan birinci ünite, çocuk ile yetişkin arasındaki farklardan hareketle çocuk haklarına vurgu yapmaktadır. Öğrencinin hem kendisini hem de diğer insanlarla etkileşimini sorgulamasına imkân tanınmaktadır. İnsan olmaktan kaynaklanan ve birbiri ile ilişkili üç kavram olan hak, özgürlük ve sorumluluk ise ikinci üniteyi oluşturmaktadır. Bu ünite hak, özgürlük ve sorumluluk arasındaki ilişkinin belirlenmesi yapıldıktan sonra, öğrencilerin bunları birer değer olarak içselleştirmelerine yönelik kazanımlarla

devam edilmekte; hak, özgürlük ve sorumlulukların kullanıldığı, kısıtlandığı, ihlal edildiği durumlar ile bunların birlikte yaşama kültürüne etkisi değerlendirilmektedir. Hak, özgürlük ve eşitliğin etkili bir biçimde tesis edildiği toplumlarda adalet ve eşitlik de tesis edilmektedir. Üçüncü ünite; hak, özgürlük ve sorumlulukların uygun bir şekilde kullanıldığı ve kullanılmadığı durumlarda ortaya çıkan sonuçları tartışarak adalet ve eşitliğe vurgu yapmaktadır (MEB, 2017: 25).

İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programının yapısına bakıldığında, gelişen dünya, siyaseti, ekonomisi ve kültürü ile küresel bir atmosferi kapsadığı görülebilir. Gelişen teknoloji, yaşamı ve geleceği de farklılaştırmaktadır (MEB, 2017: 26). Programın yapısında, temelde öğrencilere uygun nitelikte konuların yer aldığı ve onların kolayca algılayabileceği konuları kapsadığı dikkat çekicidir. Bunlar Türk insanının dünya insanlarını ilgilendiren güncel konulara ilköğretimden başlayarak vakıf olması olarak düşünüldüğünde, programın ileride birey olan çocukların bilinçli bir yapıya sahip olacaklarını göstermektedir.

Programın yapısında bireylerin hangi konuda nasıl düşüneceğini algılayacakları da görülmektedir. Yaşanan çağa baktığımızda, insan hakları gibi birçok hakların ulusal alanda her ülke tarafından kabul edildiğini görmekteyiz. Ancak, devletlerin, gelişmişlik, eğitim, ekonomi, kültür ve birçok açıdan birbirine denk olmaları bu hakların uygulanmasını zorlaştırmakta hatta bazı ülkelerde imkânsız hale getirmektedir. İnsan hakları korunmaya ve geliştirilmeye ihtiyaç duysa da, günümüz dünyası konjüktürü buna belli bir zümre dışında buna izin vermemektedir (MEB, 2017: 27).

Programın genel yapısına bakıldığında, insan haklarının yanı sıra demokrasi ve yurttaşlık gibi kavramların da birbirleri ile etkileşim halinde oldukları görüleceğinden genel bir sistematikliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Program ayrıca genel olarak Türk milli görüşleri de içeren bir yapıya sahip olacağından, bireylerin ülke vatandaşı olarak elde ettikleri hakların farkındalığı, ancak milli eğitimin belirlediği ve hedeflediği ölçütlerle bir program dahilinde öğrencilere aktarılacaktır (MEB, 2017: 28).

2.9. İHYD Dersi Öğretim Programında Üniteler ve Hedefler (Kazanımlar)

İnsan Hakları Eğitimi, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim programı altı ünite oluşan bir yapı göstermektedir (MEB, 2017: 29). Bunlar;

1. İnsan Olmak,
2. Hak, Özgürlük ve Sorumluluk,
3. Adalet ve Eşitlik,
4. Uzlaşma,
5. Kurallar
6. Birlikte Yaşama olmak üzere altı üniteden oluşmaktadır.

Birinci ünite; İnsan olmanın nitelikleri ve bu niteliklerin haklarla olan ilişkisi ile başlamaktadır. Çocuk ile yetişkin arasındaki farklardan hareketle çocuk haklarına vurgu yapmaktadır. Öğrencinin hem kendisini hem de diğer insanlarla etkileşimini sorgulamasına imkân tanınmaktadır.

İkinci ünite; Hak, Özgürlük ve Sorumluluk olarak belirlenmiştir. Bu üniteye hak, özgürlük ve sorumluluk arasındaki ilişki belirlendikten sonra, öğrencilerin bunları birer değer olarak içselleştirmelerine yönelik kazanımlarla devam edilmekte; hak, özgürlük ve sorumlulukların kullanıldığı, kısıtlandığı, ihlal edildiği durumlar ile bunların birlikte yaşama kültürüne etkisi değerlendirilmektedir.

Üçüncü ünite; Adalet ve Eşitlik olarak belirlenmiştir. Hak ve özgürlüklerin kullanılabilirdiği toplumlarda adalet ve eşitlik de tesis edilmektedir. hak, özgürlük ve sorumlulukların uygun bir şekilde kullanıldığı ve kullanılmadığı durumlarda ortaya çıkan sonuçları tartışarak adalet ve eşitliğe vurgu yapmaktadır.

Dördüncü ünite; Uzlaşma olarak belirlenmiştir. Hak, özgürlük ve eşitliğin etkili bir şekilde tesis edilemediği durumlarda ise çatışma ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda dördüncü ünite; hak, özgürlük ve sorumluluk arasındaki dengenin sağlıklı kurulamadığı durumlarda ortaya çıkan anlaşmazlıkların çözümünde uzlaşmanın aranmasına ilişkindir. Bu üniteye anlaşmazlıkların nedenleri ve sonuçları ele alınmakta, bütün ihtilafların uzlaşma gerektirip gerektirmediği sorgulanmakta ve uzlaşma yolları üzerinde durulmaktadır.

Beşinci ünite; Kurallar olarak belirlenmiştir. Hem eşitlik ve adalet hem de uzlaşma için birtakım ölçütler gerekmektedir. Beşinci ünite birlikte yaşama kültürüne katkı sağlayacak olan bu ölçütlere yani kurallara vurgu yapmaktadır. Kurallar ile haklar, özgürlükler ve sorumluluklar arasındaki ilişkinin ortaya konulduğu bu üniteye ayrıca kuralların toplumsal ahenge katkısı üzerinde durulmaktadır.

Altıncı ünite; Birlikte Yaşama olarak belirlenmiştir. Birlikte yaşanan mekândan hareketle yurttaşlık, ortak sahiplik ve paylaşım, düzenleyici bir kurum olan devlet ile yurttaş arasındaki ilişkiye vurgu yapmaktadır. Programın son ünitesi olan birlikte yaşama; birlikte yaşanan mekândan hareketle yurttaşlık, ortak sahiplik ve paylaşım, düzenleyici bir kurum olan devlet ile yurttaş arasındaki ilişkiye vurgu yapmaktadır. Aşağıda tablo 2.1. de dersin hedef (kazanım) sayıları ve ünitelere dağılımı yer almaktadır (MEB, 2017: 30).

Tablo 2.1: Hedef (Kazanım) Sayılarının Ünitelere Dağılımı

	Ünite Adı	Kazanım Sayısı	Yüzdesi
1	İnsan Olmak	4	13,79
2	Hak, Özgürlük ve Sorumluluk	7	24,15
3	Adalet ve Eşitlik	5	17,24
4	Uzlaşma	4	13,79
5	Kurallar	4	13,79
6	Birlikte Yaşam	5	17,24
	Toplam	29	100

Tablo 2.1. incelendiğinde İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı'nın altı (6) üniteden, toplam yirmi dokuz (29) kazanımdan oluştuğu görülmektedir.

2.10. İHYD Dersi Öğretim Programında Öğretmenin Rolü

Öğretmenler özellikle; öğretme öğrenme sürecinin planlaması, örgütlenmesi, uygulanması ve denetimi üzerinde kendilerini yetkili ve sorumlu görme eğilimi içindedirler. Bu nedenle farklı öğretim yöntemlerini hayata geçirirler. Bu bakımdan, bu programın yeni okutulmaya başlanması öğretmenlerin daha duyarlı olmasını gerektirmektedir (Uğurlu, 2011: 108).

Pek çok ülke, en son politik, sosyal ve ekonomik gelişmelere bakarak eğitim sistemlerinde farklı reformlara gitmişlerdir. İnsan Hakları Eğitimi, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı, öğretmenlerin kişisel gelişimlerine bağlı olarak daha öğretici hale getirilebilir. Öğretmenler, didaktik teknolojiden haberdar olarak, bu teknolojiyi etkili ve düzgün bir şekilde bu ders programı üzerinden öğrencilere aktararak dersin algısını daha da artırabilir. Öğretmenlerin öğretim programlara yeni kapasite alanları koymaları ve okul sisteminde değişikliklere yol açmaları da aynı zamanda dikkate alınmalıdır, zira öğretim programları reformu (bilim ve teknolojinin evrimi, sosyokültürel, ekonomik ve politik değişimlerin eğitim sistemini etkilemesi) da bu kapasite alanlarının sisteme girişi kadar önem belirtmektedir (Uğurlu, 2011: 71).

Eğitim programlarının belirli planı olması bireylerin yetişmesinde ve davranışlarının gelişmesinde büyük önem taşır. Bu yüzden, özellikle konular birbiri ile ardışık sıra takip etmelidir. Her ünitenin değerlerden hareketle, kendi içinde genel bir değerlendirme yaparak, insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi ile ilgili geniş bir aktivite içerecek derecede oluşturulmuştur. Böylelikle, herkes tarafından kabul edilen bir “insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi” eğitim anlayışı benimsenmiştir. Bu anlayış etrafında, okulun amacının öğrencileri bir sonraki aşama olan yetişkinlik mertebesine hazırlamak değil, aynı zamanda öğrencilerin birbirleri ile kaynaştığı alanlar olduğu söylenebilir. Bu kaynaşma ile birlikte öğrenciler sürekli bir öğrenme aşamasında bulunurlar. Bu öğrenme ve kaynaşma, sosyal aktivitelerini artırır. Zaten “İnsan hakları, yurttaşlık ve demokrasi eğitimi” dersinin amacı da sadece sınıf odaklı değil tüm okulun sosyal bir ortam içinde olmasını sağlamaktır. Muhakkak ki, her sosyal ortamda mutlaka anlaşmazlık bulunacaktır. Ancak bu anlaşmazlıklar çözümsüz olamaz ve bunları çözecek olan da yine bu öğrencilerin deneyimleri olacaktır. Bu yüzden sosyalleşmenin okul içinde öncelikle sağlanması bazı aktivitelerin birlikte gerçekleştirilmesiyle oluşur. Dersin, insan odaklı olması, öğrencilerin her şeyi sorgulayan bir düşünce yapısı elde etmesini sağlayacaktır (MEB, 2017: 31).

2.11. İlgili Araştırmalar

Geçmiş dönemlerdeki araştırmalar bu bölümde Yurt İçi ve Yurt Dışı olmak üzere iki grupta incelenecektir.

2.11.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Ersoy'un (2016: 54) yaptığı bir araştırmada, sosyal bilgiler üretmenleri ve rencilerinin vatandaşlık ve demokrasi eğitimine ilişkin algılarını belirlemeye çalışmıştır. Fenomenoloji deseninde yürütülen bu araştırmaya 10 sosyal bilgiler retmeni ve 15 sekizinci sınıf rencisi katılmıştır. Araştırma verileri iki üretmenin vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersinde yapılan katılımcı gözlem, 10 retmen ve 15 renci ile yapılan yarı-yapılandırılmış görüşme ile toplanmış ve tematik olarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, bu dersin ilköğretim programında yeterli düzeyde yer almadığı, içeriğinin rencilere vatandaşlık yeterliklerini kazandırmak için yeterli olmadığı, derse gerekli önemin verilmediği, retmen ve rencilerin memnuniyet düzeyinin düşük olduğu sunucuna ulaşılmıştır.

Ulusoy ve Erkuş (2016: 96) yaptıkları bir araştırmada İlkokul 4. sınıfta "İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi" dersinin işlenmesi ile ilgili sınıf ve sosyal bilgiler dersini veren retmenlerin görüşleri incelenmiştir. Araştırmada hem nitel ve hem de nicel yöntem denenmiş olup, bunların yanında karma yöntem de denenmiştir. Yapılan ankete göre, araştırmacılar 15 madde ve 11 soru geliştirmişlerdir. Sorular yüz yüze sorularak hazırlanmıştır. Düzenlenen anket, 2015-2016 Mart ayı'n eğitim üretim yılı kapsamında Erzurum ve İstanbul'da bulunan 120 kişiden oluşan 4. sınıf üretmenleri üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına bakılacak olursa, retmenlerin, "insan hakları yurttaşlık ve demokrasi" dersi nitelerinin 4. Sınıftan başlanarak işlenmesine olumlu baktıkları görülürken, bir bölümü konuları soyut bularak, rencilerin çok fazla derse konsantre olamayacağını savunmuştur.

Sağlam ve Hayal (2015: 95) yaptıkları bir araştırmada "insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi" dersi hakkında, retmenlerin ilkokul 4. sınıfta verilmesinin etkileri incelenmiştir. Araştırma, alışma grubu olarak 2013- 2014 eğitim üretim yılı ve Sakarya'da bulunan 14' kadın, 9'u erkekten meydana gelen 23 sınıf retmeni üzerinde yapılmıştır. Araştırma, nitel araştırma olarak olgubilim yapısı içinde kararlaştırılmıştır. Araştırma, sınıf üretmenleri ile yüz yüze görüşme tekniği ile yarı yapılandırılmış görüşme formu şeklinde oluşturulmuştur. Sınıf retmenlerinin cevapları içerik analizi yöntemi ile

incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre, öğretmenlerden 16'lık (%70) bölüm, “İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi” dersinin ayrı bir ders kapsamında okutulmasını uygun bulurken, 18'lik (%78) bölümü ise dersin sosyal bilgiler konuları kapsadığını ve bu ders içinde okutulmasını uygun gördüklerini ifade etmişlerdir.

Merey (2012: 138) yaptığı araştırmada, Türkiye ve ABD ilköğretim Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde çocukların katılım haklarına nasıl ve hangi şekilde olması gerektiğini tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda, Türkiye Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bulunan hazırlık ve değerlendirme ile ilgili sorularda çocukların yeterince katılımını sağlamadığı düşüncesi belirtilmiştir. Ancak, ABD ders kitaplarında bulunan “hazırlık” ve “değerlendirme” sorularında ki kapsamda ise, çocukların katılım hakkı bulunamamıştır. Türkiye’de okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarının çocukların yargı ortamına katılımı yer almazken; aileye, genel politikaya, sağlık ve yargı ortamına katılım hakkına konularına yeterince yer verilmemiştir. ABD’de ise sağlık, çevre ve yargı ortamına katılım hakkı yer almazken; aileye, genel politikaya katılım hakkı konularına da çok az değindiği görülmüştür.

Samancı (2010: 148) yaptığı araştırmada, ilkokullarda demokrasi eğitiminin nasıl etkili olabileceğini ifade etmiştir. Çalışma 78 ilkokul öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Deneyimli sosyal bilimler öğretmenlerinin çalışmaları sonucunda etkili bir demokrasi eğitimi dersi verilmeye çalışılmıştır. Çalışmada demokrasi eğitiminin ilkokullarda verilmesinin önemi anlatılmıştır.

Güdücü (2008: 78) yaptığı bir araştırmada ilkokul ve ortaokul öğretim programlarında bulunan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersine ile ilgili öğretmen düşünceleri araştırılmıştır. Araştırmada ilköğretim okullarının öğretim programlarında bulunan VİHE dersi amaçlarının gerçekleşme düzeyi konuların amaçlara, öğrencilerde görülen algı seviyesine, bilgi ve ihtiyaçlarını gidermeye ve sosyal davranışlarını geliştirmeye yatkınlığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak Koca (1998) tarafından geliştirilen, Arıkan (2002: 71) tarafından değiştirilip uygulanan ölçekten yararlanılmıştır. Ölçek Manisa il merkeze bağlı ilköğretim okulunda görev yapan rastgele seçilmiş 100 öğretmen uygulanmıştır. Araştırma sonucunda

öğretmenler programda yer alan amaçların tam olarak gerçekleşmediğini, VİHE dersinde yer alan konuların programdaki amaçlara uygun olduğunu ayrıca konuların birbirleriyle bağlantılı olduğunu düşünmektedirler.

Ersoy (2007: 86) tarafında yapılan doktora araştırmasında “Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretmenlerin Etkili Vatandaşlık Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri”ni incelenmiştir. Araştırmada öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinin işlenişinde, verimli bir yurttaşlık bilgisi verebildikleri uygulamalar ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili eğitim eksikliklerini tespit etmek amaçlanmıştır. Araştırma, tarama yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ilk aşama 24 öğretmenle gerçekleştirilirken, ikinci aşama 404 öğretmenle tamamlanarak sona erdirilmiştir. Veriler için, betimsel analiz tekniği kullanılarak, verilerin çözümlenmesi için, frekans, yüzde ve aritmetik ortalamalardan faydalanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, öğretmenler, etkili vatandaş kavramını, haklarını koruyan ve onları gerektiği yerde kullanan, sorumluluk bilincine sahip, başkalarının haklarına dikkat eden kişi şeklinde ifade etmişlerdir. Ayrıca sosyal bilgiler dersi konularının vatandaşlık eğitiminin önemli bir parçası olduğunu da ifade etmişlerdir. Ders sırasında derse katılımın saygı çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerektiğinin de altını çizmişlerdir. Öğrencilerdeki vatandaşlık bilincinin ölçülmesinde, daha çok gözlem, yazılı yoklama sınavları, testler ve ürün dosyası gibi konularla değerlendirebileceklerini ifade etmişlerdir.

Özbek (2004: 82) yaptığı doktora çalışmasında “VİHE Ders Amaçlarının Gerçekleşme Düzeyini” araştırmıştır. Araştırmada, Siirt ilinde yer alan ilköğretim 8.sınıf öğretmenlerinin görüşleri farklı değişkenlerle incelenmiştir. Araştırma tarama yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Anket 56 öğretmen üzerinde “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Programının Amaçlarını Gerçekleşme Düzeyi” çerçevesinde oluşturulmuştur. Araştırma sonucuna göre, öğretmenler VİHE dersinde hedeflenen kazanımların orta seviyede bulunduğunu ifade etmişlerdir. Sonuçlarda, cinsiyet ve mezun olunan okul değişkenine göre öğretmen görüşlerinde bir değişikliğe rastlanmazken, çalışma yılları değişkeninde durum farklıdır. Çalışma değişkenine göre, ilk 5 yıl çalışan öğretmenlerde puan ortalaması daha yüksek çıkmıştır. Araştırma sonucu, VİHE dersinin hedeflerine

ulaşmadığını göstermiş, buradan da yurttaşlık eğitiminde yeterince eğitim verilemediği anlaşılmıştır.

2.11.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Robinson, (2017: 139) tarafından yapılan “İnsan Hakları İlkelerini Sınıf Uygulamalarına Çevirme: İnsan Hakları Eğitiminde ki Yetersizlikler” adlı çalışmada, insan hakları bildirgelerinde ve sözleşmelerde yer alan temel ilkelerin, okul bağlamında insan hakları eğitimi ile ilişkili uygulamalara nasıl uygulandığını araştırmıştır. Araştırmada, insan hakları eğitimi hem insan haklarına ilişkin doğrudan öğretim, hem de çocukların ve genç insanların okul uygulayıcılarının haklarını nasıl kabul ettiklerini ve bunları nasıl yerine getirdiğini anlatan deneyimleriyle ilgilidir. Araştırma sonucunda, insan hakları eğitimi konusunda çocuklara ve gençlere adil olmayan deneyimler yaşama potansiyeli olduğu belirtilmiştir. Bu durum, ele alınması gereken etik ve en önemli bir konu olarak görülmelidir. Ayrıca, Hem ulusal hem de uluslararası bağamlarda, okul temelli insan hakları eğitimiyle ilgili bilgi ve anlayış eksik olduğu belirtilmiştir.

Struthers (2014: 142) çalışmasında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Eğitimi ve Çalışmaları Bildirgesinden sonra ortaya çıkan insan hakları hakkında eğitim, insan hakları yoluyla eğitim ve insan hakları için eğitim yapılarını ifade etmeye çalışmıştır. Struthers çalışması İskoçya’da bir okulda gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya 122 öğrenci katılmıştır. Struthers, İskoçya’da insan hakları eğitiminin iyi bir gelişim sürecinde olduğunu belirten yazar, uluslararası sisteme uygunluğunda eksiklikler olduğuna dikkat çekmiştir.

Arrowood Schultheis (2011: 131) yaptığı çalışmada, 8. Sınıf öğrencilerinin vatandaşlığa ilişkin bilgilerini ve algılarını değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın ilk bölümünde öğrencilere “100 vatandaşlık sorusu ve cevapları” isimli test uygulanmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünde ise testleri cevaplayan öğrenciler arasından bir grup seçilmiş ve çalışmanın yapıldığı okuldaki iki öğretmenle de çocukların vatandaşlık algıları ve bilgileri hakkında görüşme yapılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin vatandaşlık bilgilerinin zayıf olduğu, vatandaşlık algılarının ise iyi vatandaş, kişisel sorumluluk, katılım ve adalet odaklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır,

Mukhongo (2010: 103) yaptığı araştırmada, Afrikalıların yaşamlarını göz önünde bulundurarak Kenya’da vatandaşlık ilkelerini yerine getirmek için devlet tarafından verilen Sosyal Bilgiler öğretim materyallerinin yeterli olup olmadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Bu amaçla öğretim materyalleri uzman görüşleri ve ders kitaplarından yola çıkarak tanımlanmış; aktif öğrenme sağlayanlar ve pasif öğrenme sağlayanlar olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Araştırma betimsel nitelikte olup verilerin analizi eleştirel olarak yapılmıştır. Araştırma sonucunda, öğretim materyallerinin yetersiz kaldığı, ortaöğretim ders kitaplarının ilköğretim ders kitaplarından daha karmaşık içeriğe sahip olduğunu belirlemiş ve Eğitim Bakanlığının Kenya toplumunun ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak düzenlemeler yapması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Mıhr (2009: 56), yaptığı çalışma insan hakları ve eğitimi konusunda politik etkenlerin bu alana etkilerine ve sorumluluklarını tespit etmeye çalışmıştır. Çalışma 55 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Mıhr, 1990’larda başlayan politik yaşamın insan haklarını nasıl etkilediğini vurgulamış ve insan haklarının eğitime dikkat çekerek, özellikle, medya ve bilgi-iletişim teknolojilerinin insanları bu konuda nasıl etkilediğini ifade etmiştir. Çalışma sonucunda, bireylerin sosyal ve politik haklarını öğrenmeye çalıştığını, kötü kullanımların hükümetleri nasıl etkilediğini tespit etmiştir. 1990’larla yayılmaya başlayan insan haklarının, Birleşmiş Milletler tarafından 1995-2004 yıllarının insan hakları eğitimi on yılı ilan edildiği ifade edilmiş, fakat hükümetler düzeyinde istenilen ilginin gösterilmediği vurgulanmıştır.

Lucas (2009: 45) yaptığı araştırmada, ABD’nin İlköğretim okulları seviyesinde insan haklarının konularının yer verilme düzeyini incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaçla Birleşmiş Milletler ve UNICEF tarafından basılan ilköğretim okullarında okutulması tavsiye edilen “Benimki Gibi Hayat: Çocuklar Dünyada Nasıl Yaşıyor?” adlı kitap çocuklar hakları açısından incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma, tarama modelindedir. Bu araştırmada temel kategori olarak “Çocuk Hakları” ele alınmıştır. Araştırmada sonucunda, ABD’nin eyaletler düzeyinde insan haklarını konularını öğretimi ile ilgili bir ulusal politikası olmadığı tespit edilmiştir. ABD Sosyal Bilgiler eğitiminde 'Kültür', "bireyler, kurumlar ve sosyal örgütler", “güç, yetki ve yönetim”, “küresel bağlantılar” ve

“yurttaşlık idealleri ve uygulamalar” gibi insan hakları konularının öğretileceği öğrenme alanlarının olmasına rağmen bu gibi öğrenme alanlarında bile insan hakları konularının öğretilmediği belirlenmiştir.

Levin-Goldberg (2008: 44) yaptığı araştırmada, insan hakları eğitimi programının öğrencilerin tutumları ve davranışları üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada bulgular, öğrencilerin sosyo-ekonomik seviyesi ve cinsiyetine göre toplanmıştır. İnsan hakları eğitimcilerine göre insan hakları eğitimi daha empatik ve yurttaşlık ile meşgul olan bireyler yetiştirmeye yardımcı olur. Bu iddiaların geçerliliğini belirlemek için insan hakları programının öğrencilerin tutumları ve davranışları üzerinde etkisini değerlendirmiştir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin özellikle kız öğrencilerin tutumlarının ve davranışlarının insan hakları dersinden etkilendiği tespit edilmiştir. Ayrıca hem nitel hem de nicel bulgulardan elde edilen sonuçlar, öğrencilerde başkalarına karşı merhamet ve empati duygularının ve vatandaşlık katılımının arttığını ortaya koymuştur.

Martin ve Chiodo (2007: 50) yaptıkları bir araştırmada, kırsal okullarda öğrenim gören yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin vatandaşlık hakkındaki görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Verilerin analizinde nitel araştırma yöntemlerinden “içerik analizi” kullanılmış, bu analiz sonrasında elde edilen bulgular, “başkalarına yardım etme”, “kurallara uyma”, “bağlılık” ve “diğerlerine saygı” olmak üzere 4 kategoride değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda, sekizinci sınıf öğrencilerinin %68’inin, yedinci sınıf öğrencilerinin ise %59’unun, “başkalarına yardım etme” davranışını, iyi vatandaş olmanın önemli yönlerinden biri olarak gördükleri belirlenmiştir. Diğer bir sonuç ise, öğrencilerin, dürüst, ülkesi için savaşıyor, çalışkan, iyi kalpli, diğer insanlar için güzel şeyler yapan, cesaretli ve sorumluluk duygusuna sahip bireyleri “iyi vatandaş” olarak değerlendirmeleridir.

Logan (2006: 124) yaptığı araştırmada ilköğretim Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık algıları, tutumları ve inançlarını inceleme ve lisans eğitimi boyunca alandaki uzmanların öğretmen adaylarının vatandaşlık eğitimine entegrasyonundaki rolünü tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırmada sonucunda,

öğretmen adaylarının ilköğretimde ders verebilmek için vatandaşlık eğitimi ile ilgili kavramlara yeterince hâkim olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Meredith ve Steele (1995: 158), yaptığı çalışma Slovakya’da Demokrasiyi Nasıl Öğretirsin? Sorusuna cevap aramışlardır. Bu çalışmaya öğretmenler, yöneticiler, çocuklar, aileler, öğretmen 62 eğitimcileri ve hükümetin önde gelenleri katılmıştır. 16 deneyimli ilkokul öğretmeni ile çalışma yapılmıştır. Bu projede, ilkokul öğretmenleri 1–4. sınıflar ve 5–8. sınıflar olarak iki gruba ayrılarak eğitilmiştir. Demokrasiyi öğrenmeye okul döngüsü içinde anaokulundan itibaren başlanması gerektiği, yüksekokulun demokrasiyi öğrenmek için çok geç olacağı ileri sürülmüştür (Akt., Yurtsever, 2003: 25).

Alan yazınında ki yapılan çalışmalar, insan hakları, demokrasi, yurttaşlık konularında eğitim bakımından oldukça önemli bir ders niteliği taşıdığı ve öğretmenlerin bu derslerde etkinliğinin oldukça ön planda olduğunu göstermektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmada kullanılan araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması süreci ve verilerin analizine yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

İlkokul 4. sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programını öğretmen görüşleri çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlayan bu araştırma betimsel nitelikli bir çalışmadır. Araştırmada genel tarama modeli (survey) kullanılmıştır. Tarama modeli araştırmaları, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2002: 25). Araştırmada ayrıca İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programına ilişkin öğretmen görüşlerinin bazı değişkenler açısından (cinsiyet, yaş, kıdem, mezuniyet alanı, eğitim durumu) farklılaşıp farklılaşmadığını amaçladığından araştırma genel tarama modellerinden nedensel karşılaştırma modeline dayalı olarak tasarlanmıştır. Nedensel karşılaştırma araştırma (causal – comparative research) modellerinde insan grupları arasındaki farklılıkların nedenlerini ve sonuçlarını koşullar veya katılımcılar üzerinde bir müdahale olmaksızın belirlemeyi amaçlar (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014: 18). Nedensel karşılaştırma araştırmaları incelenen olgunun muhtemel nedenlerini keşfetmeye yardımcı olur. Nedensel karşılaştırmalı çalışmalar, bir yandan betimsel araştırma yöntemleri ile diğer taraftan gerçek deneysel araştırmanın arasındaki boşluğun köprülenmesi olarak görülmektedir (Cohen, Manion ve Morrisson, 2000).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul İli Ataşehir, Kadıköy, Maltepe, Üsküdar ve Ümraniye ilçelerinde görev yapan 155 ilkokul 4. Sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uygun çalışma grubu yöntemi zaman ve işgücü kaybını önlemeyi amaç edinen, ihtiyaç duyulan büyüklükteki bir gruba

ulaşılincaya kadar en ulaşılabilir olan yanıtlayıcılardan başlayarak bir örneklem oluşturur (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014). Araştırma için İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır (EK. 2). Araştırmada katılım gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiş ve araştırmanın uygulanacağı okullardaki öğretmenlere öncelikle araştırma ile ilgili bilgi verilmiş, katılmak isteyen öğretmenlere araştırmada kullanılan veri toplama araçları verilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır. Çalışma grubunu oluşturan öğretmenlere ilişkin demografik özellikler aşağıda verilmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyete göre dağılımı tablo 3.1. de verilmiştir.

Tablo 3.1: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Sosyo-Demografik Özellikler	Değişken	f	%
Cinsiyet	Kadın	83	53,5
	Erkek	72	46,5
	Toplam	155	100

Tablo 3.1. de araştırmaya katılanlara ait demografik özellikler incelendiğinde katılımcıların 83'ü (%53,5) kadın, 72'si (%46,5) erkek olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyet açısından heterojen bir dağılım sergilediği görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin yaşa göre dağılımı tablo 3.2. de verilmiştir.

Tablo 3.2: Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımı

Sosyo-Demografik Özellikler	Değişken	f	%
Yaş	21-30 arası	45	29
	31-40 arası	66	42,6
	41 ve üstü	44	28,4
	Toplam	155	100

Tablo 3.2'de araştırmaya katılanlara ait demografik özellikler incelendiğinde katılımcıların 45'i (%29) 21-30 yaş aralığında, 66'sı (%42,6) 31-40 yaş aralığında, 44'ü (28,4) 41 yaş ve üstü aralığında olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin yaş açısından heterojen bir dağılım sergilediği görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin mezun olduğu fakülte türüne göre dağılımı tablo 3.3. de verilmiştir.

Tablo 3.3: Katılımcıların Mezun Olduğu Fakülte Türüne Göre Dağılımı

Sosyo-Demografik Özellikler	Değişken	f	%
Fakülte Türü	Eğitim Fakültesi	117	75,5
	Fen Edebiyat Fakültesi	38	24,5
	Toplam	155	100

Tablo 3.3. de araştırmaya katılanlara ait demografik özellikler incelendiğinde katılımcıların 118'i (%75,5) eğitim fakültesi mezunu, 38'i (%24,5) fen edebiyat fakültesi mezunu olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin $\frac{3}{4}$ 'ü eğitim fakültesi mezunudur.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin eğitim durumu (lisans-lisansüstü) türüne göre dağılımı tablo 3.4. de verilmiştir.

Tablo 3.4: Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Sosyo-Demografik Özellikler	Değişken	f	%
Eğitim Durumu	Lisans	123	79,4
	Lisansüstü Eğitim	32	20,6
	Toplam	155	100

Tablo 3.4. de araştırmaya katılanlara ait demografik özellikler incelendiğinde katılımcıların 123'ü (%79,4) lisans düzeyinde eğitim almış, 32'si (%20,6) ise lisansüstü eğitim (yüksek lisans ve doktora) düzeyinde eğitim almış olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin $\frac{3}{4}$ 'ünden fazlası lisans düzeyinde eğitim almıştır

Araştırmaya katılan öğretmenlerin mesleki deneyim (kıdem) türüne göre dağılımı tablo 3.5. de verilmiştir.

Tablo 3.5: Katılımcıların Kıdem Durumuna Göre Dağılımı

Sosyo-Demografik Özellikler	Değişken	f	%
Mesleki Deneyim (Kıdem)	1-5 yıl	30	19,4
	6-10 yıl	41	26,5
	11-15 yıl	38	24,5
	16-20 yıl	16	10,3
	21 ve üstü yıl	30	19,4
	Toplam	155	100

Tablo 3.5. de araştırmaya katılanlara ait demografik özellikler incelendiğinde katılımcıların 30'u (%19,4) 1-5 yıl arası kıdeme, 41'i (%26,5) 6-10 yıl arası kıdeme, 38'i (%24,5) 11-15 yaş arası kıdeme, 16'sı (%10,3) 16-20 yıl arası kıdeme, 30'u (%19,4) ise 21 yıl ve üzeri kıdeme sahip olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin mesleki deneyim (kıdem) açısından heterojen bir dağılıma sahip olduğu söylenebilir.

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı öğretmen görüşleri anketi kullanılmıştır (EK-1). Ölçme aracı cinsiyet, eğitim durumu, yaş, kıdem, mezuniyet alanı gibi kişisel bilgilerin yer aldığı bir bölüm ve 4 ayrı alt anketten oluşmaktadır. Bu alt anket maddeleri oluşturulurken eğitim programının temel öğeleri esas alınmıştır. Veri toplama aracının geliştirilmesi sürecinde program değerlendirme alanındaki alanyazın taranmıştır. Eğitim programının temel öğelerine (hedef, içerik, eğitim durumları ve sınav durumları) dayalı olarak program öğelerine dönük değerlendirme (Erden,1998; Sönmez, 2001; Demirel, 2008) ölçütleri ışığında anket maddeleri yazılmıştır. Araştırmacı tarafından oluşturulan anket maddeleri uzman görüşü için program geliştirme uzmanı (3), sosyal bilgiler alan uzmanı (3) ve sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinden (2) görüş alınmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda ölçme aracına son şekli verilmiştir. Ölçme aracı 5'li likert tipi dereceli ölçek şeklindedir ve olumsuz madde bulunmamaktadır.

Hazırlanan deneme formunda programın kazanım ögesine ilişkin 10, içerik ögesine ilişkin 11, eğitim durumları ögesine ilişkin 15, sınav durumları ögesine

ilişkin 10 adet maddesi bulunmaktadır. Hazırlanan deneme formu çalışma grubu için izin alınan okullardaki 121 sınıf öğretmenine uygulanmıştır. Deneme uygulaması sonucunda elde edilen puanlardan ölçme aracının geçerlik ve güvenilirliği ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Madde toplam korelasyonu 0,30'un altında olan 12 madde ölçme aracında çıkarılmıştır. Bu şekilde ölçme aracına son şekli verilmiştir.

Buna göre programın kazanımlarına ilişkin alt anket İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı kazanımlarının hedeflerde bulunması gereken niteliklere uygunluğunu belirlemeye yönelik 10 maddeden oluşmaktadır (Örnek1: *İnsan hakları, demokrasi, uzlaşma, adalet ve eşitlik*” kazanımlar öğrenci gelişim düzeyine (bilişsel-duyuşsal-psikomotor) uygundur. Örnek2: *Kazanımlar bir ya da birkaç saatte gerçekleştirilebilir niteliktedir*). Kazanımlara ilişkin maddelerin madde toplam korelasyonları 0,32 ve 0,63 arasında değişmektedir. Cronbach's Alpha güvenirlik katsayısı 0,66 olarak bulunmuştur.

Programın içerik ögesine ilişkin alt anket maddeleri İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programında belirtilen ve kazanımlardan yola çıkılarak oluşturulan içeriğin içerikte bulunması gereken niteliklere uygunluğuna yönelik 11 maddeden oluşmaktadır (Örnek1: *Ünite ve konular öğrencilerin günlük yaşamında yararlanabilecekleri bilgileri içermektedir*. Örnek2: *Ünite ve konular programın temel felsefesi ve toplumun genel ihtiyaçlarıyla tutarlıdır*). İçerik alt anketine yönelik maddelerin madde toplam korelasyonları 0,31 ve 0,84 arasında değişmektedir. İç tutarlılık katsayısı 0,80 olarak bulunmuştur.

Programın etkinlikler (eğitim durumu) ögesine ilişkin alt anket maddeleri İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programında öngörülen etkinliklerin eğitim durumu düzenleme ilkelerine uygunluğunu belirlemeye yönelik 14 maddeden oluşmaktadır (Örnek1: *Bu dersin kazanımlarını gerçekleştirmek için uygun ortam (araç-gereç, materyal, kaynak kitap vb) kolaylıkla bulabiliyorum*. Örnek2: *Etkinliklerin sonundaki “düşünelim-tartışalım” uygulaması öğrencilerin demokratik tutum ve davranışları kazandırmada yeterlidir*. Örnek3: *Etkinlik olarak önerilen masal-hikâyeler demokratik tutum ve*

davranış kazandırmada yeterlidir). Eğitim durumu alt anketine yönelik maddelerin madde toplam korelasyonları 0,34 ve 0,75 arasında değişmektedir. İç tutarlılık anlamında güvenilirlik katsayısı 0,78 olarak bulunmuştur.

Programın sınama durumları ögesine ilişkin alt anket maddeleri İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programında öngörülen sınama durumlarının (ölçme ve değerlendirme durumları) sınama durumları düzenleme ilkelerine uygunluğunu belirlemeye yönelik 16 anket maddesinden oluşmaktadır (*Örnek1: Bu derste öğrencilere öz değerlendirme yaptırırım. Örnek2: Programda ve ders kitaplarında önerilen ölçme araç ve yöntemleri öğrencilerin öğrenme eksikliklerini belirlemede etkilidir. Örnek3: Kazanımları ölçmek için ölçme aracı (gözlem formu, test vb) hazırlayabilirim*). Sınama durumu alt anketine yönelik maddelerin madde toplam korelasyonları 0,35 ve 0,72 arasında değişmektedir. İç tutarlılık anlamında güvenilirlik katsayısı 0,70 olarak bulunmuştur.

Bu araştırmada ise alt anketlere ilişkin iç tutarlılık anlamında güvenilirlik katsayıları sırasıyla 0,67; 0,80; 0,79; 0,72 olarak bulunmuştur.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada kullanılan İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı Öğretmen Görüşleri anketinin kişisel bilgiler bölümüne ilişkin bulguların analizinde frekans ve yüzde (%) kullanılmıştır. Araştırmada betimsel istatistiklerin yorumlanmasında aritmetik ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. Betimsel istatistiklerin yorumlanmasında aşağıdaki skala kullanılmıştır (Karasar, 2002).

1,00 – 1,79 arası	Kesinlikle katılmıyorum
1,80 – 2,59 arası	Katılmıyorum
2,60 – 3,39 arası	Kararsızım
3,40 – 4,19 arası	Katılıyorum
4,20 – 5,00 arası	Tamamen katılıyorum

Araştırmada bağımlı değişkene ilişkin puanların (İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi öğretim programına ilişkin görüşlerden elde edilen puan), bağımsız değişkene göre (cinsiyet, yaş, mezuniyet türü, eğitim durumu, kıdem)

farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin alt problemlerin test edilmesinde parametrik veya nonparametrik istatistiklerden hangisinin kullanılacağına belirlenmesinde her bir puan dağılımının normal dağılım olup olmadığı incelenmiştir. Dağılımlarında normalliğine ilişkin en sık kullanılan test Kolmogrow-Smirnow (K-S) testidir. Bunun dışında çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmektedir. K-S testi sonuçları ,05'in üzerinde olduğunda verilerin normal dağılım sergilediği kabul edilmektedir (Büyüköztürk, Çokluk ve Köklü, 2013; Can, 2016). Basıklık ve çarpıklık katsayıları -1,00 ve +1,00 aralığında olduğunda dağılımın normal dağılım kabul edileceği belirtilmektedir (Büyüköztürk, Çokluk ve Köklü, 2013). Araştırmada kullanılan alt anketlerin her bir bağımsız değişkene ilişkin puanların normal dağılım sergileyip sergilemediğine ilişkin istatistikler aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.6: Kazanımlar Alt Anketine İlişkin Normallik Dağılımı

		Kolmogrov-Smirnov Testi			
		Z	p	Çarpıklık	Basıklık
Cinsiyet	Kadın	1,44	,03	-,10	-,32
	Erkek	1,18	,12	-,03	-,91
Yaş	21-30	1,12	,16	-,68	,36
	31-40	1,21	,10	,33	-,41
	41 üstü	,84	,48	,06	-,40
Mezuniyet alanı	Eğitim Fakültesi	1,32	,06	-,05	-,70
	Fen Edebiyat Fakültesi	,72	,67	-,19	-,52
Eğitim Durumu	Lisans	1,35	,051	-,16	-,56
	Lisansüstü	,85	,46	,19	-,66
Kıdem	1-5 yıl	1,03	,23	-,72	,48
	6-10 yıl	1,07	,20	-,05	-,56
	11-15 yıl	1,41	,03	,44	-,67
	16-20 yıl	,75	,61	-,15	,20
	21 ve üstü	,64	,80	,10	-,09

* $p < 0,05$

Tablo 3.6. da kazanımlar alt anketi puanlarının her bir bağımsız değişkene ilişkin dağılımların normal dağılım sergileyip sergilemediğine ilişkin K-S testi incelendiğinde cinsiyet değişkeninde kadın katılımcıların, kıdem değişkeninde de 11-15 yıl arası katılımcıların puanlarının dağılımların normal olmadığı ancak çarpıklık ve basıklık katsayılarının $\pm 1,00$ aralığında olduğundan yaş, mezuniyet

alanı ve eğitim durumu değişkeni puanlarının K-S testi ve basıklık-çarpıklık katsayılarına göre normal dağılım sergilediği görüldüğünden parametrik istatistiklerden bağımsız gruplar için t testi (independent samples t test) ve tek yönlü varyans analizi (One way Anova) kullanılmasına karar verilmiştir.

Tablo 3.7: İçerik Alt Anketine İlişkin Normallik Dağılımı

		Kolmogrov-Smirnov Testi			
		Z	p	Çarpıklık	Basıklık
Cinsiyet	Kadın	1,66	,00	-,97	,78
	Erkek	1,58	,01	-,81	,30
Yaş	21-30	1,14	,14	-,70	,33
	31-40	1,68	,00	-1,25	1,28
	41 üstü	1,17	,13	-,61	,07
Mezuniyet alanı	Eğitim Fakültesi	2,02	,00	-,89	,41
	Fen Edebiyat Fakültesi	1,05	,21	-,89	1,20
Eğitim Durumu	Lisans	2,00	,00	-,89	,51
	Lisansüstü	1,38	,04	1,61	3,07
Kıdem	1-5 yıl	1,02	,24	-,59	,27
	6-10 yıl	1,54	,01	1,28	1,33
	11-15 yıl	1,42	,03	-1,22	1,67
	16-20 yıl	,80	,54	-,75	-,43
	21 ve üstü	,92	,35	-,87	,75

* $p < 0,05$

Tablo 3.7. de içerik alt anketi puanlarının her bir bağımsız değişkene ilişkin puanların K-S testi ve basıklık-çarpıklık katsayıları incelendiğinde normalden çarpık dağılımların olduğu görüldüğünden nonparametrik testlerden Mann Whitney-U testi ve Kruskal Wallis H testi kullanılmasına karar verilmiştir.

Tablo 3.8: Eğitim Durumu Alt Anketine İlişkin Normallik Dağılımı

		Kolmogrov-Smirnov Testi			Basıklık
		Z	p	Çarpıklık	
Cinsiyet	Kadın	2,65	,00	-1,45	2,31
	Erkek	2,52	,00	-1,48	2,53
Yaş	21-30	1,81	,00	-1,47	2,15
	31-40	2,06	,00	-1,62	2,56
	41 üstü	1,83	,00	-1,52	4,02
Mezuniyet alanı	Eğitim Fakültesi	2,59	,00	-,138	1,91
	Fen Edebiyat Fakültesi	1,84	,00	-1,87	5,30
Eğitim Durumu	Lisans	2,65	,00	-1,38	1,75
	Lisansüstü	1,77	,00	-1,89	8,61
Kıdem	1-5 yıl	1,36	,04	-1,28	1,64
	6-10 yıl	1,68	,00	-1,58	2,35
	11-15 yıl	1,32	,06	-1,72	4,07
	16-20 yıl	1,16	,13	-1,47	3,03
	21 ve üstü	1,69	,00	-1,97	5,47

* $p < 0,05$

Tablo 3.8. de eğitim durumu alt anketi puanlarının her bir bağımsız değişkene ilişkin puanların K-S testi ve basıklık-çarpıklık katsayıları incelendiğinde normalden çarpık dağılımların olduğu görüldüğünden Mann Whitney - U testi ve Kruskal Wallis H testi kullanılmasına karar verilmiştir.

Tablo 3.9: Sınama Durumu Alt Anketine İlişkin Normallik Dağılımı

		Kolmogrov-Smirnov Testi			Basıklık
		Z	p	Çarpıklık	
Cinsiyet	Kadın	1,86	,00	-,23	-1,00
	Erkek	1,52	,01	-,21	,14
Yaş	21-30	1,38	,04	-,57	,34
	31-40	1,19	,11	,05	-,76
	41 üstü	1,30	,07	-,18	-,53
Mezuniyet alanı	Eğitim Fakültesi	1,64	,00	-,19	-,71
	Fen Edebiyat Fakültesi	1,02	,24	-,29	-,10
Eğitim Durumu	Lisans	1,96	,00	-,36	-,52
	Lisansüstü	1,35	,050	,21	-,96
Kıdem	1-5 yıl	1,38	,04	-,92	,58
	6-10 yıl	,98	,28	-,12	-,67
	11-15 yıl	1,01	,25	,11	-,97
	16-20 yıl	1,07	,20	,18	-,70
	21 ve üstü	1,27	,27	-,54	,67

* $p < 0,05$

Tablo 3.9'a göre, sınama durumu alt anketi puanlarının her bir bağımsız değişkene ilişkin puanların K-S testi incelendiğinde cinsiyet değişkeninde, yaş, mezuniyet alanı, eğitim durumu ve kıdem değişkeninde bazı grup puanlarının dağılımların normal olmadığı; ancak, arpıklık ve basıklık katsayıları incelendiğinde $\pm 1,00$ aralığında olduğundan parametrik istatistiklerden bağımsız gruplar için t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmasına karar verilmiştir.

Alt anketlerde gruplar arasındaki farklılaşmanın anlamlılığı için 0,05 anlamlılık düzeyi kullanılmıştır. Gruplar arasındaki farklılaşmanın kaynağını belirlemek için Scheffe testi kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan lme araçlarının güvenirliğinin belirlenmesinde Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı kullanılmıştır.

Verilerin analizinde SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 16 istatistik paket programı kullanılmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt problemleri doğrultusunda elde edilen bulgu ve bulgulara dayalı yorumlara yer verilmiştir.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi “İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı kazanım, içerik, eğitim durumu ve sınama durumu öğelerine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?” şeklindedir.

4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı kazanım ögesine ilişkin öğretmen görüşleri tablo 4.1. de verilmiştir.

Tablo 4.1: Kazanım Ögesine İlişkin Betimsel İstatistikler

No	Maddeler	\bar{X}	ss
1	“İnsan hakları, demokrasi, uzlaş, adalet ve eşitlik” kazanımlar öğrenci gelişim düzeyine (bilişsel-duyuşsal-psikomotor) uygundur.	4,51	0,50
2	Kazanımlar öğrencilerin sosyal (saygı, değer verme, barış, uzlaş, birlikte yaşama) ihtiyaçlarını karşılamaktadır	4,53	0,50
3	Kazanımlar bir ya da birkaç saatte gerçekleştirilebilir niteliktedir.	2,46	0,70
4	Kazanımlar etkinliğe dönüştürülebilir niteliktedir.	2,49	0,72
5	Kazanımlar ölçülebilir niteliktedir.	2,49	0,50
6	Kazanımlar öğrenme düzeyi açısından uygundur.	2,98	0,53
	TOPLAM	3,24	0,35

Tablo 4.1. de öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı kazanımlarına ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde anketin birinci maddesi (İnsan hakları, demokrasi, uzlaş, adalet ve eşitlik kazanımları öğrenci gelişim düzeyine (bilişsel-duyuşsal-psikomotor) uygundur) $\bar{X} = 4,51$ ve $ss=0,50$ 'dir. Bu değer “Tamamen katılıyorum” aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler kazanımların birinci maddesini olumlu olarak değerlendirmekte ve dersin öğrencilerin gelişim düzeylerine katkıda bulunacağını düşünmektedir.

Anketin ikinci maddesi (Kazanımlar öğrencilerin sosyal (saygı, değer verme, barış, uzlaş, birlikte yaşama) ihtiyaçlarını karşılamaktadır) $\bar{X} = 4,53$ ve $ss=0,50$ 'dir. Bu değer “Tamamen katılıyorum” aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler;

kazanımların ikinci maddesini olumlu olarak değerlendirmekte ve dersin öğrencilerin sosyal ihtiyaçlarını karşılamalarına katkıda bulunacağını düşünmektedir.

Anketin üçüncü maddesi (Kazanımlar bir ya da birkaç saatte gerçekleştirilebilir niteliktedir) $\bar{X} = 2,46$ ve $ss=0,70$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Katılmıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler kazanımların üçüncü maddesini olumlu olarak değerlendirmemekte ve kazanımların bir ya da birkaç saate öğrenilebilir olacağını düşünmemektedir.

Anketin dördüncü maddesi (Kazanımlar etkinliğe dönüştürülebilir niteliktedir. $\bar{X} = 2,49$ ve $ss=0,72$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Katılmıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler kazanımların dördüncü maddesini olumlu olarak değerlendirmemekte ve kazanımların etkinliğe dönüştürülebilir olacağını düşünmemektedir.

Anketin beşinci maddesi (Kazanımlar ölçülebilir niteliktedir) $\bar{X} = 2,49$ ve $ss=0,50$ 'dir. Bu değer "Katılmıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler kazanımların beşinci maddesini olumlu olarak değerlendirmemekte ve kazanımların ölçülebilir olacağını düşünmemektedir.

Anketin altıncı maddesi (Kazanımlar öğrenme düzeyi açısından uygundur) $\bar{X} = 2,98$ ve $ss=0,53$ 'dür. Bu değer "Kararsızım" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler kazanımların altıncı maddesini olumlu olarak değerlendirmemekte ve kazanımların öğrenme düzeyine uygun olacağını düşünmemektedir.

Anketten elde edilen toplam puan $\bar{X} = 3,24$ ve $ss=0,35$ 'dir. Bu değer "Kararsızım" aralığına karşılık gelmektedir. Kazanımların ölçülebilirliği, etkinliğe dönüştürülebilirliği, bir ya da birkaç saatte gerçekleştirilebilirliğine ilişkin ortalama değerleri açısından en düşük aritmetik ortalama değerleri olarak bulunmuştur.

İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı içerik ögesine ilişkin öğretmen görüşleri tablo 4.2. de verilmiştir.

Tablo 4.2: İçerik Ögesine İlişkin Betimsel İstatistikler

No	Maddeler	\bar{X}	ss
3	Ünite ve konular öğrencilerin günlük yaşamında yararlanabilecekleri bilgileri içermektedir.	4,24	0,53
4	Ünite ve konular birbiriyle ilişkilendirilebilir.	4,83	0,37
5	Ünite ve konular diğer derslerin konularıyla ilişkilendirilebilir niteliktedir.	4,35	0,70
6	Ünite ve konular öğrencinin yakın çevresinden örnek vermeye uygundur.	4,36	0,71
7	Ünite ve konular daha sonraki öğrenmelere temel oluşturucu niteliktedir.	4,23	0,67
10	Ünite ve konular programın temel felsefesi ve toplumun ihtiyaçlarıyla tutarlıdır.	4,38	0,48
	TOPLAM	4,40	0,42

Tablo 4.2. de öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı İçerik ögesine ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde anketin birinci maddesi (Ünite ve konular öğrencilerin günlük yaşamında yararlanabilecekleri bilgileri içermektedir) $\bar{X} = 4,24$ ve $ss=0,53$ 'dür. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler ders içeriğinin birinci maddesini olumlu olarak değerlendirmekte ve ünite ve konuların öğrencilerin yararlanabileceği bilgiler içerdiğini düşünmektedir.

İkinci madde (Ünite ve konular birbiriyle ilişkilendirilebilir) $\bar{X} = 4,83$ ve $ss=0,37$ 'dür. Bu değer "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler ders içeriğinin ikinci maddesini olumlu olarak değerlendirmekte ve ünite ve konuların birbirleriyle örtüştüğünü düşünmektedir.

Anketin üçüncü maddesi (Ünite ve konular diğer derslerin konularıyla ilişkilendirilebilir niteliktedir) $\bar{X} = 4,35$ ve $ss=0,70$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler ders içeriğinin üçüncü maddesini olumlu olarak değerlendirmekte ve ünite ve konuların diğer konularla da örtüştüğünü düşünmektedir.

Anketin dördüncü maddesi (Ünite ve konular öğrencinin yakın çevresinden örnek vermeye uygundur) $\bar{X} = 4,36$ ve $ss=0,71$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler ders içeriğinin dördüncü maddesini olumlu olarak değerlendirmekte ve ünite ve konuların öğrencilerin yakın çevreleri ile ilgili bulunduğunu düşünmektedir.

Anketin beşinci maddesi (Ünite ve konular daha sonraki öğrenmelere temel oluşturucu niteliktedir) $\bar{X} = 4,23$ ve $ss=0,67$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri “Tamamen katılıyorum” aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler ders içeriğinin beşinci maddesini olumlu olarak değerlendirmekte ve ünite ve konuların daha sonraki eğitimlerde yararlanılacak bir unsur olarak görmektedir.

Anketin altıncı maddesi (Ünite ve konular programın temel felsefesi ve toplumun ihtiyaçlarıyla tutarlıdır) $\bar{X} = 4,38$ ve $ss=0,48$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri “Tamamen katılıyorum” aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler ders içeriğinin altıncı maddesini olumlu olarak değerlendirmekte ve ünite ve konuların toplumun ihtiyaçlarını karşıladığını düşünmektedir.

Anketten elde edilen toplam puan $\bar{X} = 4,40$ ve $ss=0,42$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri “Tamamen katılıyorum” aralığına karşılık gelmektedir. Öğretmenlerin 4. Sınıf İnsan Hakları ve Yurttaşlık Öğretim Programı içerik boyutuna ilişkin görüşlerinin olumlu olduğu söylenebilir.

İlkokul 4.Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı eğitim durumu ögesine ilişkin öğretmen görüşleri tablo 4.3. de verilmiştir.

Tablo 4.3: Eğitim Durumu Ögesine İlişkin Betimsel İstatistikler

No	Maddeler	\bar{X}	ss
3	Bu dersin kazanımlarını gerçekleştirmek için uygun ortam (araç-gereç, materyal, kaynak kitap vb) kolaylıkla bulabiliyorum.	4,41	0,63
4	Etkinlik olarak önerilen masal-hikâyeler demokratik tutum ve davranış kazandırmada yeterlidir.	4,13	0,52
5	Ders kitabındaki örnek ve etkinlikler öğrencinin aktif katılımını sağlamaktadır.	4,40	0,63
8	Sınıf ortamında yardımlaşma ve dayanışma ortamını sağlayıcı ortam oluştururum	4,51	0,59
11	Etkinlikler öğrencilere eşitlik, insan onuruna saygı, birlikte yaşama” gibi özellikleri kazandırmada yardımcı olmaktadır.	4,86	0,34
13	Bu derste öğrencilerin küçük gruplar halinde çalışmalarını sağlarım.	4,62	0,48
14	Bu derste düzenlenen etkinlikler, birlikte yaşama koşullarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için sorumluluk üstlenen bireyler yetiştirmeye katkı sağlar.	4,83	0,36
	TOPLAM	4,54	0,34

Tablo 4.3.'de öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı eğitim durumu (etkinlikler) ögesine ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde, anketin birinci maddesi (Bu dersin kazanımlarını oluşturmak amacıyla uygun ortam (araç-gereç, materyal, kaynak kitap vb) kolaylıkla bulabiliyorum) $\bar{X} = 4,41$ ve $ss=0,63$ 'dür. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir.

Anketin ikinci maddesi (Etkinlik olarak önerilen masal-hikâyeler demokratik tutum ve davranış kazandırmada yeterlidir) $\bar{X} = 4,13$ ve $ss=0,52$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler eğitim durumu konusunda birinci maddeyi olumlu olarak değerlendirmekte ve dersle ilgili araç ve gereçlere kolaylıkla ulaşabileceğini düşünmektedir.

Anketin üçüncü maddesi (Ders kitabındaki örnek ve etkinlikler öğrencinin aktif katılımını sağlamaktadır) $\bar{X} = 4,40$ ve $ss=0,63$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler eğitim durumu konusunda üçüncü maddeyi olumlu olarak değerlendirmekte ve ders kitabında ki örnek ve etkinliklerin öğrencinin aktif olmasında yeterli olduğunu düşünmektedir.

Anketin dördüncü maddesi (Sınıf ortamında yardımlaşma ve dayanışma ortamını sağlayıcı ortam oluştururum) $\bar{X} = 4,51$ ve $ss=0,59$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler eğitim durumu konusunda dördüncü maddeyi olumlu olarak değerlendirmekte ve sınıf ortamında yardımlaşma ve dayanışmayı olumlu düşünmektedir.

Anketin beşinci maddesi (Etkinlikler öğrencilere eşitlik, insan onuruna saygı, birlikte yaşama" gibi özellikleri kazandırmada yardımcı olmaktadır) $\bar{X} = 4,86$ ve $ss=0,34$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler eğitim durumu konusunda beşinci maddeyi olumlu olarak değerlendirmekte ve dersin öğrencilere eşitlik saygı ve birlikte yaşama bilincini artırdığını düşünmektedir.

Anketin altıncı maddesi (Bu derste öğrencilerin küçük gruplar halinde çalışmalarını sağlarım) $\bar{X} = 4,62$ ve $ss=0,48$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler eğitim durumu

konusunda altıncı maddeyi olumlu olarak değerlendirmekte ve derste küçük grup oluşturularak çalışılabileceğini düşünmektedir.

Anketin yedinci maddesi (Bu derste düzenlenen etkinlikler, birlikte hareket etme ortamının düzeltilmesi ve geliştirici faaliyetlerde görev üstlenen kişiler yetiştirmeye katkı sağlar) $\bar{X} = 4,83$ ve $ss=0,368$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler eğitim durumu konusunda yedinci maddeyi olumlu olarak değerlendirmekte ve dersin öğrencilere birlikte yaşamın iyileştirilmesi ve geliştirilmesine katkıda bulunacağını düşünmektedir.

Anketten elde edilen toplam puan $\bar{X} = 4,54$ ve $ss=0,34$ 'dür. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları ve Yurttaşlık Öğretim Programı eğitim durumu ögesine (etkinlikler) ilişkin görüşlerinin olumlu olduğu söylenebilir.

İlkokul 4.Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı sınav durumu ögesine ilişkin öğretmen görüşleri tablo 4.4. de verilmiştir.

Tablo 4.4: Sınava Durumu Ögesine İlişkin Betimsel İstatistikler

No	Maddeler	\bar{X}	ss
3	Kazanımları ölçmek için ölçme aracı (gözlem formu, test vb) hazırlayabilirim.	2,86	0,53
4	Programda ve ders kitaplarında önerilen ölçme araç ve yöntemleri öğrencilerin öğrenme eksikliklerini belirlemede etkilidir.	2,80	0,57
5	Kazanımları ölçebilecek uygun ölçme aracını bulabilirim.	4,17	0,38
6	Bu derste öğrencilere öz değerlendirme yaptırıyorum.	4,61	0,48
10	Kazanımların ölçülmesinde güncel insan hakları ile ilgili olumlu ya da olumsuz konuların ya da senaryoların sınıfta çözümlenmesi yoluna giderim.	4,59	0,49
	TOPLAM	3,81	0,34

Tablo 4.4. de öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı sınav durumu (ölçme ve değerlendirme) ögesine ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde anketin birinci maddesi (Kazanımları ölçmek için ölçme aracı (gözlem formu, test vb) hazırlayabilirim) $\bar{X} = 2,86$ ve $ss=0,53$ 'dür. Bu aritmetik ortalama değeri "Kararsızım" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler sınav durumu konusunda birinci maddeyi olumlu olarak değerlendirmemekte ve dersle ilgili form hazırlanması konusunda olumsuz düşünmektedirler.

Anketin ikinci maddesi (Programda ve ders kitaplarında önerilen ölçme araç ve yöntemleri öğrencilerin öğrenme eksikliklerini belirlemede etkilidir) $\bar{X} = 2,80$ ve $ss=0,57$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Kararsızım" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler sınama durumu konusunda ikinci maddeyi olumlu olarak değerlendirmemekte ve dersin öğrencilerin gelişimi ile ilgili ölçme ve yöntemle ilgili araçları yeterli görmemektedir.

Anketin üçüncü maddesi (Kazanımları ölçebilecek uygun ölçme aracını bulabilirim) $\bar{X} = 4,17$ ve $ss=0,38$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler sınama durumu konusunda üçüncü maddeyi olumlu olarak değerlendirmekte ve dersle ilgili uygun ölçme aracı bulabileceklerini düşünmektedir.

Anketin dördüncü maddesi (Bu derste öğrencilere öz değerlendirme yaptırırım) $\bar{X} = 4,61$ ve $ss=0,48$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler sınama durumu konusunda dördüncü maddeyi olumlu olarak değerlendirmekte ve dersle ilgili öğrencilere öz değerlendirme yaptırabileceklerini düşünmektedir.

Anketin beşinci maddesi (Kazanımların ölçülmesinde güncel insan hakları ile ilgili olumlu ya da olumsuz konuların ya da senaryoların sınıfta çözümlenmesi yoluna giderim) $\bar{X} = 4,59$ ve $ss=0,49$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler sınama durumu konusunda beşinci maddeyi olumlu olarak değerlendirmekte ve güncel olaylar örnek gösterilerek dersin aktif olunmasını sağlayabileceklerini düşünmektedir.

Anketten elde edilen toplam puan $\bar{X} = 3,81$ ve $ss=0,34$ 'dür. Bu aritmetik ortalama değeri "Katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Öğretmenlerin 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı sınama durumu ögesine (etkinlikler) ilişkin görüşlerinin olumlu olduğu söylenebilir. Öğretmenler kazanımları ölçmek için ölçme aracı hazırlama ve programda önerilen ölçme araç ve yöntemlerinin öğrenme eksikliklerini gidermede etkili olduğuna ilişkin maddeye en düşük ortalamayla katılmışlar ve kararsız olduklarını belirtmişlerdir.

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi “İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı Kazanım Ögesine İlişkin Öğretmen Görüşleri cinsiyet, yaş, mezuniyet türü, eğitim durumu ve kıdeme göre farklılaşmakta mıdır? Şeklindedir.

Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı kazanım ögesine ilişkin görüşlerinin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bağımsız gruplar için t testi sonuçları Tablo 4.5. te verilmiştir.

Tablo 4.5: Kazanımlara İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	\bar{x}	S	sd	t	p
Kazanımlar	Kadın	83	3,25	,33	,153	,246	,806
	Erkek	72	3,24	,35			

$p < 0,05$

Tablo 4.5. incelendiğinde kazanımlara ilişkin öğretmen görüşlerinin cinsiyet değişkeni açısından farklılaşmadığı belirlenmiştir ($t=0,246$ $p > 0,05$). Kadın öğretmenlerin $\bar{x}=3,25$ erkek öğretmenlerin $\bar{x}=3,24$ olduğu görülmektedir. Buna göre cinsiyete göre öğretmenlerin kazanımlara ilişkin görüşlerinin farklılaşmadığı görülmektedir. Her iki grup da kazanımlar konusunda aynı olumlu görüşe sahiptir.

Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı kazanım ögesine ilişkin görüşlerinin yaşa göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin Anova sonuçları tablo 4.6. da verilmiştir.

Tablo 4.6: Kazanımlara İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Yaşa Göre Karşılaştırılması

	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Fark
Kazanımlar	Gruplar arası	1,96	2	,968	8,214	,000*	1-2,3
	Gruplar içi	17,917	152	,118			
	Toplam	19,854	154				

$p < 0,05$

Tablo 4.6. incelendiğinde kazanımlara ilişkin öğretmen görüşlerinin yaş değişkeni açısından farklılaştığı belirlenmiştir (F=8,214 p<0,05). 21-30 yaş arasındaki öğretmenlerin görüşleri $\bar{x}=3,41$; 31-40 yaş arası öğretmenlerin görüşleri $\bar{x}=3,15$; ve 41 yaş üstü öğretmenlerin görüşleri $\bar{x}=3,21$ 'dir. Buna göre farklı yaş grubundaki öğretmenlerin kazanımlara ilişkin görüşlerinin farklılaştığı görülmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testi sonucuna göre 21-30 yaş arasındaki öğretmenler ile 31-40 ve 41 ve üstü yaş öğretmenler arasında 21-30 yaş arasındaki öğretmenler lehine anlamlı farklılaşma bulunmuştur. 21-30 yaş arasındaki öğretmenler kazanımları oldukça uygun bulurken diğer yaş gruplarındaki öğretmenlerin çok fazla uygun bulmadığı tespit edilmiştir.

Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı kazanım ögesine ilişkin görüşlerinin mezuniyet türüne göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bağımsız gruplar için t testi Tablo 4.7. de verilmiştir.

Tablo 4.7: Kazanımlara İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Mezuniyet Türüne Karşılaştırılması

	Mezuniyet	N	\bar{x}	S	sd	t	p
Kazanımlar	Eğitim Fakültesi	117	3,25	,37	,153	,227	,820
	Fen Edebiyat Fakültesi	38	3,23	,35			

p<0,05

Tablo 4.7. incelendiğinde kazanımlara ilişkin öğretmen görüşlerinin mezuniyet türü değişkeni açısından farklılaşmadığı bulunmuştur (t=0,227 p>0,05). Eğitim fakültesi mezunu öğretmenlerin $\bar{x}=3,25$ fen edebiyat fakültesi mezunu öğretmenlerin $\bar{x}=3,23$ olduğu görülmektedir. Ortalamalar arasındaki farkın yüksek olmadığı görülmektedir. Öğretmenlerin kazanımlara ilişkin görüşleri mezun oldukları fakülte türlerine göre değişmemektedir. Öğretmenlerin mezuniyet farklılıkları, kazanımlar konusundaki olumlu görüşlerini etkilememiştir.

Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı kazanım ögesine ilişkin görüşlerinin eğitim durumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bağımsız gruplar için t testi Tablo 4.8. de verilmiştir.

Tablo 4.8: Kazanımlara İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

	Eğitim Durumu	N	\bar{x}	S	sd	t	p
Kazanımlar	Lisans	123	3,27	,360	153	2,018	,805
	Lisansüstü	32	3,13	,337			

p<0,05

Tablo 4.8. incelendiğinde kazanımlara ilişkin öğretmen görüşlerinin eğitim durumu değişkeni açısından farklılaştığı görülmektedir ($t=0,227$ $p<0,05$). Lisans mezunu öğretmenlerin $\bar{x} =3,27$; lisansüstü eğitim mezunu öğretmenlerin $\bar{x} =3,13$ olduğu görülmektedir. Lisans mezunu öğretmenler, lisansüstü eğitim almış öğretmenlere göre kazanımlara ilişkin daha olumlu görüş belirtmişlerdir. Lisans mezunu öğretmenlerin dersle ilgili etkin olma durumlarının daha ileri düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı kazanım ögesine ilişkin görüşlerinin mesleki deneyimlerine (kıdem) göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Anova sonuçları tablo 4.9. da verilmiştir.

Tablo 4.9: Kazanımlara İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Kıdeme Göre Karşılaştırılması

	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Fark
Kazanımlar	Gruplar arası	2,09	4	,523	4,418	,002*	1-3
	Gruplar içi	17,761	150	,118			
	Toplam	19,854	154				

p<0,05

Tablo 4.9. incelendiğinde kazanımlara ilişkin öğretmen görüşlerinin kıdem değişkeni açısından farklılaştığı bulunmuştur ($F=4,418$ $p<0,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemeye yönelik yapılan Scheffe testi sonucuna göre, 1-5 yıl arası kıdeme sahip öğretmenlerin ($\bar{x} =3,43$), 11-15 yaş arası öğretmenlerin ($\bar{x} =3,08$) dir. Öğretmenlerin kazanımlara ilişkin görüşlerinin anlamlı şekilde 1-5 yıl arası kıdem lehine farklılaştığı belirlenmiştir. Meslekte daha az süreli çalışmış olan yeni öğretmenlerin kazanımlara ilişkin görüşleri daha olumludur. 1-5 yıl arası deneyim sahibi öğretmenlerin, meslekte yeni oldukları için öğrenci ve eğitim sistemine daha fazla vakıf oldukları ve eğitim sürecine daha fazla katkı sunmaya çalıştıkları tespit edilmiştir.

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi “İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı İçerik Ögesine İlişkin Öğretmen Görüşleri cinsiyet, yaş, mezuniyet türü, eğitim durumu ve kıdeme göre farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir.

Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı içerik ögesine ilişkin görüşlerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Mann Whitney U testi sonuçları Tablo 4.10. da verilmiştir.

Tablo 4.10: İçeriğe İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
İçerik	Kadın	83	80,65	6694,00	2768,00	,422
	Erkek	72	74,94	5396,00		

$p < 0,05$

Tablo 4.10. incelendiğinde içeriğe ilişkin öğretmen görüşlerinin cinsiyet değişkeni açısından farklılaşmadığı bulunmuştur ($U=2768,00$ $p > 0,05$). Cinsiyete göre öğretmenlerin içerik ögesine ilişkin görüşlerinin farklılaşmadığı görülmektedir. Her iki grup da dersin içeriğini oldukça uygun bulmaktadır.

Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı İçerik ögesine ilişkin görüşlerinin yaşa göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları tablo 4.11. de verilmiştir.

Tablo 4.11: İçeriğe İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Yaşa Göre Karşılaştırılması

	Yaş	N	Sıra Ort.	Sd	X ²	p	Fark
İçerik	21-30 yaş	45	67,42	2	3,648	,161	-
	31-40 yaş	66	82,12				
	41 ve üstü	44	82,64				

$p < 0,05$

Tablo 4.11. incelendiğinde içeriğe ilişkin öğretmen görüşlerinin yaş değişkeni açısından farklılaşmadığı görülmektedir ($X^2=3,648$ $p > 0,05$). Farklı yaş gruplarındaki öğretmenlerin içerik ögesine ilişkin görüşleri ortalamasının birbirine yakın olduğu ve

istatistiksel olarak birbirinden farklılaşmadığı belirlenmiştir. Tüm yaş gruplarındaki öğretmenler ders içeriği konusunda aynı olumlu görüşü taşımakta birbirine yakındır.

Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı içerik ögesine ilişkin görüşlerinin mezuniyet türüne göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin Mann Whitney-U testi sonuçları Tablo 4.12. de verilmiştir.

Tablo 4.12: İçeriğe İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Mezuniyet Türüne Karşılaştırılması

	Mezun Olunan Fakülte	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
İçerik	Eğitim Fakültesi	117	78,57	9192,50	2156,50	,779
	Fen Edebiyat Fakültesi	38	76,25	2897,50		

$p < 0,05$

Tablo 4.12. incelendiğinde içeriğe ilişkin öğretmen görüşlerinin mezuniyet türü değişkeni açısından farklılaşmadığı bulunmuştur ($U=2156,50$ $p > 0,05$). Öğretmenlerin programın içerik ögesine ilişkin görüşleri mezun oldukları fakülte türlerine göre farklılaşmamaktadır. Her iki grup mezun öğretmenlerde içerik konusunda aynı olumlu görüşe sahip olup içeriği olumlu görmektedir.

Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı içerik ögesine ilişkin görüşlerinin eğitim durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin Mann Whitney-U testi sonuçları Tablo 4.13.de verilmiştir.

Tablo 4.13: İçeriğe İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

	Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
İçerik	Lisans	123	70,40	8659,50	1033,50	0,815
	Lisansüstü	32	107,20	3430,50		

$p < 0,05$

Tablo 4.13. incelendiğinde içeriğe ilişkin öğretmen görüşlerinin eğitim durumu değişkeni açısından farklılaştığı görülmektedir ($U=1033,50$ $p < 0,05$). Lisansüstü eğitim almış öğretmenlerin lisans mezunu öğretmenlere göre içeriğe ilişkin daha olumlu görüş

belirtmişlerdir. Lisansüstü öğretmenler içerik konusunda lisans mezunu öğretmenlere göre içeriği daha uygun bulmaktadır.

Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı içerik ögesine ilişkin görüşlerinin mesleki deneyimlerine (kıdem) göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları tablo 4.14. de verilmiştir.

Tablo 4.14: İçeriğe İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Kıdeme Göre Karşılaştırılması

	Kıdem	N	Sıra Ort.	Sd	X ²	p	Fark
İçerik	1-5 yıl	30	62,68	4	5,772	,217	-
	6-10 yıl	41	76,67				
	11-15 yıl	38	82,46				
	16-20 yıl	16	91,16				
	21 yıl ve üstü	30	82,47				

$p < 0,05$

Tablo 4.14. incelendiğinde içerik ögesine ilişkin öğretmen görüşlerinin kıdem değişkeni açısından farklılaşmadığı görülmektedir ($X^2=5,772$ $p > 0,05$). Farklı kıdem sürelerine sahip öğretmenlerin içerik ögesine ilişkin görüşleri ortalamasının birbirine yakın olduğu ve istatistiksel olarak birbirinden farklılaşmadığı bulunmuştur. Tüm kıdem aralıklarında ki öğretmenlerin görüşleri birbirine yakın ve olumludur. Bu yüzden aralarında içerik hakkında farklı bir görüş bulunmayıp hepsi de olumlu olarak değerlendirilmektedir.

4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi “İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı Eğitim Durumu (etkinlikler) Ögesine İlişkin Öğretmen Görüşleri cinsiyet, yaş, mezuniyet türü, eğitim durumu ve kıdeme göre farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir.

Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı eğitim durumu (etkinlikler) ögesine ilişkin görüşlerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Mann Whitney U testi sonuçları Tablo 4.15. de verilmiştir.

Tablo 4.15: Eğitim Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Eğitim Durumu	Kadın	83	73,89	6132,50	2646,50	,207
	Erkek	72	82,74	5957,50		

p<0,05

Tablo 4.15. incelendiğinde eğitim durumu ögesine ilişkin öğretmen görüşlerinin cinsiyet değişkeni açısından farklılaşmadığı bulunmuştur (U=2646,50 p>0,05). Cinsiyete göre, öğretmenlerin eğitim durumu ögesine ilişkin öğretmen görüşlerinin farklılaşmadığı görülmektedir. Her iki grup öğretmenleri de eğitim durumuna ilişkin görüşlerini olumlu olarak belirtmişler ve aralarında bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı eğitim programı ögesine ilişkin görüşlerinin yaşa göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin Kruskall Wallis H testi sonuçları tablo 4.16. da verilmiştir.

Tablo 4.16: Eğitim Durumu Ögesine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Yaşa Göre Karşılaştırılması

	Yaş	N	Sıra Ort.	Sd	X ²	p	Fark
Eğitim Durumu	21-30 yaş	45	63,40	2	8,263	,016*	1-2
	31- 40 yaş	66	87,61				
	41 yaş ve üstü	44	78,52				

p<0,05

Tablo 4.16. incelendiğinde eğitim durumu ögesine ilişkin öğretmen görüşlerinin yaş değişkeni açısından farklılaştığı görülmektedir (X²=8,263 p<0,05). Farklı yaş gruplarına ait öğretmenlerin eğitim durumu ögesine ilişkin görüşlerinin farklılaştığı bulunmuştur. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemeye yönelik olarak yapılan Mann Whitney U testi sonucuna göre farkın 21-30 yaş ve 31-40 yaş grupları arasında 21-30 yaş grup lehine olduğu bulunmuştur. 41 yaş üstü grup eğitim durumuna ilişkin görüşlerini olumlu olarak belirtirken 21-30 yaş arasındaki öğretmenler ile 31-40 yaş grupları arasında farklılaşma görülmüş, bunun nedeni olarak da bu gruplar arasında yaşın birbirine yakın ve deneyimin az olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı eğitim durumu ögesine ilişkin görüşlerinin mezuniyet türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Mann Whitney U testi sonuçları Tablo 4.15. de verilmiştir.

Tablo 4.17: Eğitim Durumu Ögesine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Mezun Olunan Fakülteye Göre Karşılaştırılması

	Mezun Olunan Fakülte	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Eğitim Durumu	Eğitim Fakültesi	117	78,75	9214,00	2135,00	,706
	Fen Edebiyat Fakültesi	38	75,68	2876,00		

$p < 0,05$

Tablo 4.17. incelendiğinde eğitim durumu ögesine ilişkin öğretmen görüşlerinin mezun oluna fakülte değişkeni açısından farklılaşmadığı bulunmuştur ($U=2135,00$ $p > 0,05$). Buna göre öğretmenlerin programın eğitim durumu ögesine ilişkin görüşleri mezun oldukları fakülte türlerine göre farklılaşmamaktadır. Her iki grup öğretmenleri de aynı olumlu görüşe sahiptirler.

Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı eğitim durumu (etkinlikler) ögesine ilişkin görüşlerinin öğretmenlerin eğitim durumlarına (lisans-lisansüstü eğitim) göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Mann Whitney U testi sonuçları Tablo 4.18. de verilmiştir.

Tablo 4.18: Eğitim Durumu Ögesine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

	Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Eğitim Durumu	Lisans	123	79,78	9813,50	1748,50	,318
	Lisansüstü Eğitim	32	71,14	2276,50		

$p < 0,05$

Tablo 4.18. incelendiğinde eğitim durumu (etkinlikler) ögesine ilişkin öğretmen görüşlerinin eğitim durumu (lisans-lisansüstü eğitim) değişkeni açısından farklılaşmadığı bulunmuştur ($U=1748,50$ $p > 0,05$). Buna göre öğretmenlerin programın eğitim durumu

öğesine ilişkin görüşleri lisansüstü eğitim alıp almamalarına göre farklılaşmamaktadır. Her iki grup öğretmenlerin görüşleri aynı olup, olumludur.

Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı eğitim durumu ögesine ilişkin görüşlerinin mesleki deneyimlerine (kıdem) göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskall Wallis H testi sonuçları tablo 4.19. da verilmiştir.

Tablo 4.19: Eğitim Durumu Ögesine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Kıdeme Göre Karşılaştırılması

	Kıdem	N	Sıra Ort.	Sd	X ²	p	Fark
Eğitim Durumu	1-5 yıl	30	68,73	4	9,002	,061	-
	6-10 yıl	41	75,39				
	11-15 yıl	38	95,67				
	16-20 yıl	16	76,69				
	21 yıl ve üstü	30	69,15				

p<0,05

Tablo 4.19. incelendiğinde eğitim durumları ögesine ilişkin öğretmen görüşlerinin kıdem değişkeni açısından farklılaşmadığı görülmektedir ($X^2=9,002$ $p>0,05$). Farklı kıdem sürelerine sahip öğretmenlerin eğitim durumu (etkinlikler) ögesine ilişkin görüşleri ortalamasının birbirine yakın olduğu ve istatistiksel olarak birbirinden farklılaşmadığı belirlenmiştir. Tüm kıdem gruplarındaki öğretmenlerin görüşleri olumlu olup birbirine yakındır.

4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci alt problemi “İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı Sınama Durumu Ögesine İlişkin Öğretmen Görüşleri cinsiyet, yaş, mezuniyet türü, eğitim durumu ve kıdeme göre farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir.

Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı sınama durumu (ölçme değerlendirme) ögesine ilişkin görüşlerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bağımsız gruplar için t testi sonuçları Tablo 4.20. de verilmiştir.

Tablo 4.20: Sınama Durumu Ögesine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	\bar{x}	S	sd	t	p
Sınama Durumu	Kadın	83	3,80	,36	153	-,027	,979
	Erkek	72	3,81	,30			

p<0,05

Tablo 4.20. incelendiğinde sınama durumu ögesine ilişkin öğretmen görüşlerinin cinsiyet değişkeni açısından farklılaşmadığı bulunmuştur (t=0,979 p>0,05). Kadın öğretmenlerin $\bar{x}=3,80$; erkek öğretmenlerin $\bar{x}=3,81$ olduğu görülmektedir. Buna göre cinsiyete göre öğretmenlerin eğitim durumu ögesine ilişkin öğretmen görüşlerinin farklılaşmadığı görülmektedir. Her iki gruptaki öğretmenlerin görüşleri birbirine yakın olup, olumludur.

Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı sınama durumu (ölçme değerlendirme) ögesine ilişkin görüşlerinin yaş değişkeninde gösterdiği farklılıklar Anova sonuçları ile tablo 4.21. de aşağıda yer almıştır.

Tablo 4.21: Sınama Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Yaşa Göre Karşılaştırılması

	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Fark
Sınama Durumu	Gruplar arası	,864	2	,432	3,870	,023*	1-2
	Gruplar içi	16,960	152	,112			
	Toplam	17,823	154				

p<0,05

Tablo 4.21. incelendiğinde kazanımlara ilişkin öğretmen görüşlerinin yaşa göre farklılaştığı bulunmuştur (F=3,870 p<0,05). 21-30 yaş arası öğretmenlerin görüşleri $\bar{x}=3,92$; 31-40 yaş arası öğretmenlerin $\bar{x}=3,74$; ve 41 yaş üstü öğretmenlerin $\bar{x}=3,78$ 'dir. Buna göre farklı yaş grubundaki öğretmenlerin sınama durumuna ilişkin görüşlerinin farklılaştığı görülmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testi sonucuna göre 21-30 yaş arasındaki öğretmenler ile 31-40 yaş arasındaki öğretmenler arasında 21-30 yaş arasındaki öğretmenler lehine anlamlı

farklılaşma bulunmuştur. 21-30 yaş ile 31-40 yaş arasındaki öğretmenler arasında sınama durumu ögesine ilişkin farklılık görülmüştür.

Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı sınama durumu (ölçme değerlendirme) ögesine ilişkin görüşlerinin mezuniyet türüne göre farklılaşma durumu bağımsız gruplarda t testi sonuçları ile Tablo 4.22. de verilmiştir.

Tablo 4.22: Sınama Durumu Ögesine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Mezuniyet Türüne Göre Karşılaştırılması

	Mezuniyet	N	\bar{x}	S	sd	t	p
Sınama Durumu	Eğitim Fakültesi	117	3,78	,34	153	-1,548	,124
	Fen Edebiyat Fakültesi	38	3,88	,32			

Tablo 4.22. incelendiğinde sınama durumu ögesine ilişkin öğretmen görüşlerinin cinsiyet değişkeni açısından farklılaşmadığı bulunmuştur ($t=-1,548$ $p>0,05$). Eğitim fakültesi mezunlarının $\bar{x}=3,78$; fen edebiyat fakültesi mezunlarının $\bar{x}=3,88$ olduğu görülmektedir. Buna göre mezun olunan fakülteye göre öğretmenlerin sınama durumu ögesine ilişkin görüşlerinin farklılaşmadığı görülmektedir. Her iki grup da aynı olumlu görüşe sahiptirler.

Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı sınama durumu (ölçme değerlendirme) ögesine ilişkin görüşlerinin eğitim durumuna (lisans- lisansüstü eğitim) göre farklılık durumları bağımsız gruplarda t testi ile Tablo 4.23. de verilmiştir.

Tablo 4.23: Sınama Durumu Ögesine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

	Eğitim Durumu	N	\bar{x}	S	sd	t	p
Sınama Durumu	Lisans	123	3,80	,33	153	-,390	,697
	Lisansüstü eğitim	32	3,83	,35			

Tablo 4.23. incelendiğinde sınama durumu ögesine ilişkin öğretmen görüşlerinin lisansüstü eğitim alıp almama durumuna göre farklılaşmadığı bulunmuştur ($t=-,390$ $p>0,05$). Lisans mezunu öğretmenlerin $\bar{x}=3,80$; lisansüstü eğitim mezunu öğretmenlerin

$\bar{x}=3,83$ olduğu görülmektedir. Her iki grup öğretmenlerinin bu ögeye ilişkin görüşleri benzer olup, olumludur.

Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı sınama durumu (ölçme değerlendirme) ögesine ilişkin görüşlerinin kıdeme göre farklılık durumları Anova testi ile tablo 4.24. de verilmiştir.

Tablo 4.24: Sınama Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Kıdeme Göre Karşılaştırılması

	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Fark
Sınama Durumu	Gruplar arası	1,724	4	,431	4,015	,004	2-3
	Gruplar içi	16,100	150	,107			3-5
	Toplam	17,823	154				

$p<0,05$

Tablo 4.24. incelendiğinde sınama durumuna ilişkin öğretmen görüşlerinin kıdeme göre farklılaştığı bulunmuştur ($F=4,015$ $p<0,05$). 1-5 yıl kıdem arası öğretmenlerin görüşleri $\bar{x}=3,880$; 6-10 yıl kıdem arası öğretmenlerin $\bar{x}=3,882$; 11-15 yıl kıdem arası $\bar{x}=3,67$; 16-20 yıl kıdem arası $\bar{x}=3,65$ ve 21 yıl ve üstü kıdem öğretmenlerin $\bar{x}=3,90$ 'dır. Buna göre farklı yaş grubundaki öğretmenlerin sınama durumuna ilişkin görüşlerinin farklılaştığı görülmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testi sonucuna göre 6-10 yıl arası kıdeme sahip öğretmenler ile 11-15 yıl kıdeme sahip öğretmenler arasında 6-10 yıl arası lehine; 11-15 yıl arası kıdeme sahip öğretmenler ile 21 yıl ve üstü kıdeme sahip öğretmenler arasında 21 yıl üstü kıdeme sahip öğretmenler lehine anlamlı farklılaşma bulunmuştur. 6-10 yıl arası ve 21 yıl ve üstü kıdeme sahip öğretmenler aynı görüşe sahip olup olumlu görüş beyan ederken, 11-15 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin daha olumsuz görüşe sahip oldukları belirlenmiştir.

SONUÇ

Bu bölümde araştırma bulgularından elde edilen sonuçlara ve sonuçlara dayalı olarak belirlenen önerilere yer verilmiştir.

İlkokul 4.Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programının değerlendirildiği bu araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

a) Kazanımlarla ilgili sonuçlar:

İlkokul 4.Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı kazanımlarının kazanımlarda bulunması gereken niteliklere ilişkin öğretmenlerin kararsız oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, öğretmenler kazanımların öğrenme düzeyine uygunluğu konusunda da kararsızdır.

b) İçerikle ilgili sonuçlar:

Öğretmenler programda önerilen içeriği içerikte bulunması gereken niteliklere sahip olma durumu hakkında olumlu görüşe sahiptir. Öğretmenler programda belirtilen kazanımların ölçülebilir, etkinliğe dönüştürülebilir ve bir ya da birkaç saatte gerçekleştirilebilir bulmamaktadır.

c) Eğitim durumları ile ilgili sonuçlar:

Öğretmenler; programda önerilen eğitim durumları (etkinlikler) açısından, öğretim programı hakkında olumlu görüşe sahiptirler. Bununla birlikte, eğitim durumlarının, eğitim durumu düzenleme ilkelerine uygunluğu hakkında olumlu görüşe sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

d) Sınama durumları ile ilgili sonuçlar:

Öğretmenler programda önerilen sınama durumu (ölçme değerlendirme) ögesine ilişkin, sınama durumu düzenleme ilkelerine uygunluğu hakkında olumlu görüşe sahiptir. Öğretmenler programda önerilen sınama durumunda kazanımları ölçecek ölçme aracı hazırlama yeterliliği konusunda ise kararsızdırlar. Son olarak; öğretmenler programda ve ders kitaplarında önerilen ölçme araç ve yöntemlerinin öğrencilerin öğrenme yetersizliğini belirlemedeki etkililiği konusunda kararsızdırlar sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada yer alan bazı değişkenlere ilişkin ulaşılan sonuçlar ise maddeler halinde aşağıda yer almaktadır:

- ✓ Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı kazanımlarına ilişkin görüşleri cinsiyet ve mezuniyet türü (eğitim fakültesi-fen edebiyat fakültesi) olma durumuna göre farklılaşmamaktadır.
- ✓ Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı kazanımlarına ilişkin görüşleri yaş, lisansüstü eğitim yapıp yapmama ve kıdeme (mesleki deneyim) göre farklılaşmaktadır.
- ✓ Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı içeriğine ilişkin görüşleri cinsiyet, yaş, mezun olunan fakülte türüne ve kıdeme göre farklılaşmamaktadır.
- ✓ Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı içeriğine ilişkin görüşleri lisansüstü eğitim alıp almamalarına göre farklılaşmaktadır.
- ✓ Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı eğitim durumu ögesine ilişkin görüşleri cinsiyet, mezun olunan fakülte türüne, lisansüstü eğitim alıp almamalarına ve kıdeme göre farklılaşmamaktadır.
- ✓ Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı eğitim durumu ögesine ilişkin görüşleri yaşa göre farklılaşmaktadır.
- ✓ Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı sınama durumu ögesine ilişkin görüşleri cinsiyet, mezun olunan fakülte türüne, lisansüstü eğitim alıp almamalarına ve kıdeme göre farklılaşmamaktadır.
- ✓ Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı sınama durumu ögesine ilişkin görüşleri yaşa göre farklılaşmaktadır.

Bu araştırmada dikkat çeken üç temel sonuç bulunmaktadış. Birincisi; çalışmaya katılan ğretmenlerin İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi dersinin kazanımlarının llebilirliği ile öğrencilerin dersten elde edecekleri bilgilerin hayata yansıtamayacaklarını, ikinci dikkat çeken sonuca göre, öğretmenlerin dersin kazanımlarının etkinliğe dönüştürülebilirliği ile öğrencinin derse katılımının sağlanamayacağını, nc dikkat çeken sonuca bakıldığında ise, öğretmenlerin bir ya da birkaç saat içinde kazanımların gerçekleştirilebilirliği ile öğrencinin ders konularındaki becerilerinin gelişimini gerçekleştirmeyeceği sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bulgular, ilgili çalışmalardaki sonuçlar ile karşılaştırılarak tartışılmıştır.

Kazanımlara ilişkin maddelerin alt anket puanlarının her bir bağımsız değişkene ilişkin puanların K-S testi ve basıklık-arpıklık katsayıları incelendiğinde, normalden çarpık dağılımların olduğu görüldüğünden nonparametrik testlerden Mann Whitney-U testi ve Kruskall Wallis H testi kullanıldığında öğrencilerin dersten öğrendiklerini hayata yansıtabilecekleri konusunda öğretmenler dersin yeterli olmadığına karar vermişlerdir. Alanyazına bakıldığında; araştırmanın sonucu ile doğrudan ilişkili çalışmalara rastlanmıştır. zbek (2004: 26) tarafından yapılan araştırmada da, ğretmenler Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinde hedeflenen kazanımların orta seviyede bulunduğu görüşünü görülmüştür. Ersoy (2016: 29) ve Robinson (2017: 89) yaptıkları araştırmada, insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersinin kazanımlarının gerçekleştirilebilirliği konusunda sorunlar olduğunu, kazanım ifadelerinin açık ve anlaşılır olmadığını, bu dersteki kazanımların bir ya da birkaç saatlik ders sürelerinde verilemeyeceğini belirtmişlerdir.

Araştırmada ikinci önemli sonucu, öğretmenlerin kazanımların etkinliğe dönüştürülebilirliği ile öğrencinin derse katılımının sağlanmadığı görüşünün olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Benzer bir çalışmada, Mukhongo (2010: 85), Afrikalıların yaşamlarını göz önünde bulundurarak Kenya'da vatandaşlık ilkelerini yerine getirmek için devlet tarafından verilen Sosyal Bilgiler ğretim materyallerinin yeterli olup olmadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucuna göre, ğretim materyallerinin yetersiz kaldığı, ortaöğretim ders kitaplarının ilkokul ders kitaplarından daha karmaşık içeriğe sahip olduğunu belirlemiş ve Eğitim Bakanlığının Kenya toplumunun ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak düzenlemeler yapması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu araştırmanın sonuçlarına benzer bir başka çalışmada, Ulusoy ve Erkuş (2016: 16); ilkokul 4. sınıfta "İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi" dersinin işlenmesi ile ilgili

sınıf ve sosyal bilgiler dersini veren öğretmenlerin görüşlerini incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin, “insan hakları yurttaşlık ve demokrasi” dersi ünitelerinin 4. Sınıftan başlanarak işlenmesine olumlu baktıkları görülürken, bir bölümü konuları ve ders etkinliklerini soyut bularak, öğrencilerin çok fazla derse odaklanamayacağını savunmuştur.

Sonuç olarak insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersinin, modern dünyanın şartlarına uygun insan gücünün yetiştirilmesinde büyük öneme sahip olduğu açıktır. Öğretmen görüşleri çerçevesinde değerlendirildiğinde, öğretim programının uzman görüşleri alınarak yeniden yapılandırılması ve özellikle uygulanan programın eksikliklerinin giderilmesi noktasında çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Bu araştırmada elde edilen bulgular ve ulaşılan sonuçlar ışığında aşağıdaki önerilere yer verilmiştir:

Araştırma Bulgularına Yönelik Öneriler

1. Öğretim programın kazanımları, kazanımlarda bulunması gereken niteliklere göre program geliştirme uzmanları tarafından yeniden gözden geçirilebilir. Özellikle kazanımların ölçülebilirliği noktasında kazanımlar daha somut hale getirilerek yeniden yapılandırılabilir. Öğretim programında kazanımların ölçülebilirliğine ilişkin açıklamalar yapılarak, örnek ölçme araçları ve değerlendirme yöntemleri eklenebilir. Kazanımların öğrenme düzeyine uygunluğu konusunda eğitim psikologları ve sınıf öğretmenlerinin görüşleri alınabilir.
2. Öğretim programında kazanımların etkinliğe dönüştürülebilirliği ve bir ya da birkaç ders saatinde gerçekleştirilebilirliğine ilişkin, kazanım sayısının azaltılması fakat sürelerinin artırılması ile ilgili çalışmalar yer alabilir.
3. Öğretmen programının uygulanması noktasındaki eksikliklerin giderilebilmesi için öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitimler verilebilir. Öğretmenlerin program okuryazarlıkları verilecek seminerler ve eğitimler yoluyla geliştirilebilir. Böylece öğretmenlerin kendilerini eksik hissettikleri ya da kararsız oldukları tespit edilen eksiklik ve belirsizlikler giderilebilir.
4. Öğretim programında önerilen ölçme araçlarının hazırlanması ve yapılandırılmasını konularında öğretmenlere eğitimler verilebilir.

Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

- 1.** Bu araştırma, İstanbul ilinin bazı ilçelerinde yapılmıştır. İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları ve Yurttaşlık Dersi öğretim programına dair farklı öğretmen görüşlerinin analiz edilebilmesi için; benzer uygulamalar başka bölgelerde bulunan farklı illerde de yapılabilir.
- 2.** Bu araştırmada nicel verilerden yararlanılarak bulgulara ulaşılmıştır. İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları ve Yurttaşlık Dersi öğretim programının uygulamadaki eksikliklerini daha ayrıntılı bir biçimde incelemek için araştırmaya nitel bir boyut eklenebilir. Öğretmenler ile odak grup görüşmesi yapılabilir veya sınıf içinde gözlem yapılabilir.
- 3.** Benzer başka bir çalışmada, Türkiye'deki İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi dersi öğretim programı ve ders kitapları, gelişmiş ülkelerdeki benzer bir dersin öğretim programı ve ders kitapları ile karşılaştırmalı olarak analiz edilebilir. Bu sayede, Türkiye'deki öğretim programı ve ders kitabındaki eksiklikler de incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Abowitz, K. K., Harnish, J. (2006). Contemporary Discourses Of Citizenship. Review Of Educational Research Winter, 76(4), 653–690.
- Acun, İ., Akar C ve Kamber, T. (2011). İlköğretim 1. kademe sosyal bilgiler öğretim programının uygulanabilirliği. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (2), 195-218.
- Akbaşı, Sait, (2000), İlköğretim II. Kademe 7. Ve 8. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Konya
- Akgün, Şevket (2000). Fen Bilgisi Öğretimi. Giresun: Pegem A Yayıncılık.
- Altunya, N. (2003). *Vatandaşlık bilgisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aras, Hüseyin, (2000). Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinde Öğrencilere İnsan Hakları İle İlgili Tutumların Kazandırılması, Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Arrwood Schulthesis, C. M., (2011). “*Citizenship Knowledge And Perceptions Of Exiting Middle School Students*”, Unpublished master’s thesis, The Faculty of the College of Education Ohio University, Ohio.
- Aykaç, N. (2006). *Eğitim Programı ve Program Geliştirme*. Ed: N. Aykaç, H. Aydın, Öğrenme Öğretme Sürecinde Planlama ve Uygulama. Ankara: Naturel Yayıncılık.
- Bahar, H. H., Özkaya, F. ve Birol, N. (2011). 4. Sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı hakkında öğretmen görüşlerinin değerlendirmesi. Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, 13 (1), 7-18.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel F. (2014). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi. (16.baskı)
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö. ve Köklü N. (2013). Sosyal bilimler için istatistik. Ankara: Pegem Akademi. (14. Baskı).
- Can, A. (2016). Spss ile bilimsel araştırma sürecinde veri analizi. Ankara: Pegem Akademi. (4. Baskı).
- Cohen, L., Manion, L. and Morrison, K. (2000). Research methods in education. New York: RoutledgeFalmer (fifth edition).
- Çakmak, Z. (2005). Devlet Ve Devlet Şekilleri. (1. Baskı). Vatandaşlık Bilgisi. İstanbul: Lisans Yayıncılık
- Dahl, A. R. (2001). Demokrasi Üstüne. (1. Baskı). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Demirel, Ö. (2008). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. (11. baskı) Ankara: Pegem Akademi.

- Demirel, Özcan (2014). Genel Öğretim Yöntemleri. Ankara: Usem Yayınları.
- Demirel, Özcan (2003). Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğan, H. (1997). Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı. Ankara: Önder Yayıncılık.
- Erden, M. (1998). *Eğitimde program değerlendirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ersoy, A.F. (2016). Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenleri ve öğrencilerinin algısı. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 67-83. DOI: 10.17679/inuefd.17345163
- Ertürk, Selahattin (1993). Eğitimde Program Geliştirme. Ankara:Hacettepe Üniversitesi Basımevi.
- Gökburun, İbrahim, (2007). “Türkiye’de İnsan Hakları Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi Ve İlköğretim Ders Kitaplarına Yansımaları”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon
- Gözütok, F. D. (2003). Türkiye’de program geliştirme çalışmaları. *Milli Eğitim*, 160. <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/160/gozutok.htm> adresinden 22 Eylül 2013 tarihinde alınmıştır.
- Güdücü Sezer, H. (2008). İlköğretim programlarında yer alan vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersine ilişkin öğretmen algısına yönelik Manisa örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Gürkan, Tanju. (2006). Programın Yapısal Boyutları ve Program Geliştirme Süreci. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Güven, Bülent. (2008). Öğretim Yöntem ve İlkeleri ile ilgili Temel Kavramlar. Tan, Şeref (Ed.), Öğretim İlke ve Yöntemleri. Ankara: Pegem.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Karataş, İ. (2002). Cumhuriyet dönemi ilköğretim programlarında vatandaşlık eğitimi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul: Marmara üniversitesi eğitim bilimleri enstitüsü
- Kepenekçi, Y. K. (2000). İnsan Hakları Eğitimi, Ankara: Anı Yayıncılık
- Logan, Hilary, H. (2006). “Conceptions of Citizenship Education in Preservice Elementary Social Studies Education”, Unpublished Phd Thesis, University of Kansas, Kansas
- Lucas, A., G. (2009). “Teaching about Human Rights in the Elementary Classroom Using the Book a Life like Mine: How Children Live around the World”, *Social Studies*, 100/2, ss. 79-84.
- Martin, L. ve Chiodo, J. (2007). “Good Citizenship: What Students In Rural Schools Have To Say About It”, *Theory and Research in Social Education*, 35/1, ss. 112-134.

- Merey, Z. (2012). “Türkiye ve ABD’deki Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Çocukların Katılım Haklarına Yer Verilme Düzeyinin Karşılaştırılması”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Milli Eğitim Bakanlığı, İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Müfredatı, <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20177188656295-15INSAN%20HAKLARI%204.pdf>, Er. Tar. 15.11.2017
- Milli Eğitim Bakanlığı, İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Müfredatı, <https://tkkb.meb.gov.tr/>, Er. Tar. 15.11.2015
- Mihr, A. (2009). Global Human Rights Awareness, Education and Democratization. *Journal of Human Rights*, Volume.8, Number.2.
- Mukhongo, Anna N, (2010). “Citizenship Education in Kenya: A Content Analysis of Statesponsored Social Studies Instructional Materials”, Unpublished Phd Thesis, Clemson University. (http://tigerprints.clemson.edu/all_dissertations/513/ 10 Temmuz 2017 tarihinde erişildi)
- Özbek, R. (2004). Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi ders amaçlarının gerçekleşme düzeyi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Özden, Özdemir (2011). “İlköğretim Okullarında Çevresel Vatandaşlık Eğitimi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Parker, Walter C., (1996). ““Advanced” Ideas About Democracy: Toward A Plüralist Conception Of Citizen Education”, *Teachers College Record*, 98/1, Ss. 104–125.
- Robinson, C. (2017). Translating Human Rights Principles into Classroom Practices: Inequities in Educating about Human Rights. *The Curriculum Journal*, v28 n1 p123-136.<http://dx.doi.org/10.1080/09585176.2016.1195758> Er. Tar. 15.11.2017
- Sağlam, H. İ., Hayal, M. A. (2015). Sınıf öğretmenlerinin “insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi” dersinin ilköğretim 4. Sınıfta yer almasına ilişkin görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 207-217.
- Samancı, O. (2010). Democracy Education in Elementary Schools. *The Social Studies*, Volume. 101, Number.1.
- Senemoğlu, N. (2015). Gelişim, Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya, Ankara, Yargı Yayınları
- Senemoğlu, N. (1997). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim, Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2015). *Örnekleriyle eğitimde program değerlendirme*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Sönmez, V. (2001). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı* (9. Baskı) Ankara: Anı Yayıncılık.

- Struthers, A.E.C. (2014). Human rights education: educating about, through and for human rights. The International Journal of Human Rights, Volume.19, Number.1.
- Uğurlu, Celal Tayyar, (2011). “Avrupa Birliği Ülkelerinde Ve Türkiye’de Vatandaşlık Eğitimi”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10/37, Ss. 153- 169.
- Ulusoy ve Erkuş (2016). *İlkokul 4. sınıfta “İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi” dersinin okutulmasına ilişkin sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin incelenmesi, Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü 8(24) 1143-1172.*
- UNESCO, (1974). <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002241/224137e.pdf> , Er. Tar. 15.11.2017
- UNESCO, (1993). <http://unesdoc.unesco.org/images/0009/000956/095612eo.pdf>, Er. Tar. 15.11.2017
- Uyangör, Nihat, (2007). “İlköğretim 7. Sınıf Vatandaşlık Ve İnsan Hakları Eğitimi Programının Değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Ülger, Mehmet, (2012). “İlköğretim Okullarında İnsan Hakları Ve Vatandaşlık Eğitimi Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Ünalın, Şükrü (2010). Dil ve Kültür. (4. Baskı) Ankara: Nobel Yayınları.
- Varış, F, (1996). Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikler, 6. Baskı Alkım Yayınları, Ankara: 1996.
- Yurtseven, Reyhan (2003). Ortaöğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Demokratik Tutumları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.

EKLER

Ek 1: Anket

İLKOKUL 4. SINIF "İNSAN HAKLARI, YURTTAŞLIK VE DEMOKRASİ DERSİ" PROGRAMININ İŞLEVSİLLİĞİ KONUSUNDA ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ ANKETİ

Değerli meslektaşım,

Bu anket, ilkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Programının işlevselliğini belirlemek amacıyla uygulanmaktadır. Vereceğiniz cevaplar bilimsel bir araştırmada kullanılacak olup, başka kişi ya da kurumlarla paylaşılmayacaktır. Anketi cevaplamanız yaklaşık 15-20 dakikanızı alacaktır. Araştırmanın başarısı, siz değerli meslektaşlarımızın çalışmada verdiğiniz cevapların içtenliğine bağlıdır. Araştırmama verdiğiniz katkılardan dolayı teşekkür ederim.

Öğretmen Hilal AYDIN

Bilent Ecevit Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

Kişisel Bilgiler

Cinsiyet	Kadın ()	Erkek ()				
Yaş	21-25 ()	26-30 ()	31-35 ()	36-40 ()	41-45 ()	46 ve üstü ()
Mezun olunan fakülte	Eğitim Fak. ()	Fen Edebiyat Fak. ()	Diğer (belirtiniz)			
Eğitim Durumu	Lisans ()	Y. Lisans ()	Doktora ()			
Hizmet süresi (kadem)	1-5 yıl ()	6-10 yıl ()	11-15 yıl ()	16-20 yıl ()	21-25 yıl ()	26 ve üstü ()
Sınıfınızın mevcudu	20-25 ()	26-35 ()	36-45 ()	46 ve üstü ()		
İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi konulu hizmetiçi eğitim ya da seminere katıldınız mı?					Evet ()	Hayır ()

İLKOKUL 4. SINIF İNSAN HAKLARI, YURTTAŞLIK VE DEMOKRASİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI ÜNİTE VE KAZANIM SAYILARI (anket sonunda Ek-1 de detaylı verilmiştir)

Sıra No	Ünite Adı	Kazanım Sayısı
1	İnsan Olmak	4
2	Hak, Özgürlük ve Sorumluluk	7
3	Adalet ve Eşitlik	6
4	Uzlaşma	4
5	Kurallar	4
6	Birlikte Yaşama	5
	TOPLAM	30

	İlkokul 4. Sınıf İnsan hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Programı "Kazanımları" (Ek-1)	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
1	Kazanımlar, açık, net ve anlaşılır şekilde ifade edilmiştir.	()	()	()	()	()
2	"İnsan hakları, demokrasi, uzlaşa, adalet ve eşitlik" kazanımlar öğrenci gelişim düzeyine (bilişsel-duyuşsal-psikomotor) uygundur.	()	()	()	()	()
3	Kazanımlar insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi ile ilgili bilgi ve değerleri yaşam biçimi ve kültür haline getirmelerini sağlayıcı niteliktedir.	()	()	()	()	()
4	Kazanımlar öğrencilerin sosyal (saygı, değer verme, barış, uzlaşa, birlikte yaşama) ihtiyaçlarını karşılamaktadır	()	()	()	()	()
5	Kazanımlar öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarını (başarılı olma, kendine güven) karşılayıcı niteliktedir.	()	()	()	()	()
6	Kazanımlar bir ya da birkaç saatte gerçekleştirilebilir niteliktedir.	()	()	()	()	()
7	Kazanımlar etkinliğe dönüştürülebilir niteliktedir.	()	()	()	()	()
8	Kazanımlar ölçülebilir niteliktedir.	()	()	()	()	()
9	Kazanımlar öğrenme düzeyi açısından uygundur.	()	()	()	()	()
10	Kazanımlar demokratik tutum ve davranışları kazandırıcı niteliktedir.	()	()	()	()	()

Kazanımlar ile ilgili eklemek istedikleriniz varsa lütfen belirtiniz

.....

.....

	İlkokul 4. Sınıf İnsan hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Programı "İçeriği" (Ek-1)	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
1	Ünite ve konular, kazanımlara ulaştırmada yeterlidir.	()	()	()	()	()
2	Ünite ve konularda yer alan bilgiler öğrenci için anlamlıdır.	()	()	()	()	()
3	Ünite ve konular öğrencilerin günlük yaşamında yararlanabilecekleri bilgileri içermektedir.	()	()	()	()	()
4	Ünite ve konular birbiriyle ilişkilendirilebilir.	()	()	()	()	()
5	Ünite ve konular diğer derslerin konularıyla ilişkilendirilebilir niteliktedir.	()	()	()	()	()
6	Ünite ve konular öğrencinin yakın çevresinden örnek vermeye uygundur.	()	()	()	()	()
7	Ünite ve konular daha sonraki öğrenmelere temel oluşturucu niteliktedir.	()	()	()	()	()
	Konuların sonundaki "düşünelim-tartışalım" bölümü, öğrencilere düşünen ve düşündüklerini açıklayan, çağdaş bireylerin özelliklerini kazandırmaktadır.					
8	Ünite ve konular öğrencilere programda yer alan değer ve becerileri (insan merkezilik, aktif yurttaşlık, barış, uzlaşa, çoğulculuk, birlikte yaşama, hukukun üstünlüğü) kazandırıcı niteliktedir.	()	()	()	()	()
9	Ünite ve konuların sırası öğrenme ilkelerine (basitten karmaşığa, kolaydan zora, genelden özele, yakından uzağa) uygundur.	()	()	()	()	()
10	Ünite ve konular programın temel felsefesi ve toplumun ihtiyaçlarıyla tutarlıdır.	()	()	()	()	()
11	Ünite ve konular için ayrılan süre yeterlidir.					

İçerik (ünite ve konular) ile ilgili eklemek istedikleriniz varsa lütfen belirtiniz

.....

.....

Eklenmesi ya da çıkarılması gereken konu var mıdır?

İlkokul 4. Sınıf İnsan hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Programı “Eğitim Durumları” (Etkinlikler)		Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	<u>Katılmıyorum</u>	<u>Kesinlikle katılmıyorum</u>
1	Bu dersin kazanımlarına ulaşmak için çeşitli etkinlikler hazırlayabiliyorum					
2	Bu dersin kazanımlarını gerçekleştirmek için düzenlediğim etkinliklerde farklı yöntem ve teknikler kullanabiliyorum					
3	Bu dersin kazanımlarını gerçekleştirmek için uygun ortam (araç-gereç, materyal, kaynak kitap vb) kolaylıkla bulabiliyorum.					
4	Etkinlik olarak önerilen masal-hikâyeler demokratik tutum ve davranış kazandırmada yeterlidir.					
5	Ders kitabındaki örnek ve etkinlikler öğrencinin aktif katılımını sağlamaktadır.					
6	Derste tartışma, problem çözmeye dayalı etkinlikler yaparım.					
7	Derste drama ve rol oynama yöntemlerini kullanacak etkinlikler kullanırım.					
8	Sınıf ortamında yardımlaşma ve dayanışma ortamını sağlayıcı ortam oluştururum					
9	Sınıfta düzenlediğim etkinliklerde öğrencilerin empati kurmalarını sağlarım					
9	Etkinliklerde örnek olay vererek öğrencilerin çözüm önerisi getirmeleri sağlarım.					
10	Etkinlikler öğrencilere eşitlik, insan onuruna saygı, birlikte yaşama” gibi özellikleri kazandırmada yardımcı olmaktadır.					
11	Etkinliklerin sonundaki “düşünelim-tartışalım” uygulaması öğrencilerin demokratik tutum ve davranışları kazandırmada yeterlidir.					
12	Bu derste öğrencilerin küçük gruplar halinde çalışmalarını sağlarım.					
13	Bu derste düzenlenen etkinlikler, birlikte yaşama koşullarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için sorumluluk üstlenen bireyler yetiştirmeye katkı sağlar.					
14	Derslerde zaman çocuk hakları sözleşmesi, insan hakları evrensel beyanname gibi kaynaklardan yararlanırım.					

Etkinlikler ile ilgili eklemek istedikleriniz varsa lütfen belirtiniz

.....

İlkokul 4. Sınıf İnsan hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Programı “Ölçme-Değerlendirme Durumları”		Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	<u>Katılmıyorum</u>	<u>Kesinlikle katılmıyorum</u>
1	Programda önerilen ölçme-değerlendirme yaklaşımı uygundur.					
2	Programda önerilen ölçme değerlendirme boyutu yeterlidir.					
3	Kazanımları ölçmek için ölçme aracı (gözlem formu, test vb) hazırlayabilirim.					
4	Programda ve ders kitaplarında önerilen ölçme araç ve yöntemleri öğrencilerin öğrenme eksikliklerini belirlemede etkilidir.					
5	Kazanımları ölçebilecek uygun ölçme aracı bulabilirim.					
6	Bu derste öğrencilere öz değerlendirme yaptırım.					
7	Kazanımların ölçülmesinde gözlem tekniğini sık kullanırım.					
8	Kazanımların ölçülmesinde soru cevap tekniğini kullanırım.					
	Kazanımların ölçülmesinde yazılı yoklama ve test yaparım.					
9	Kazanımların ölçülmesinde güncel insan hakları ile ilgili olumlu ya da olumsuz konuların ya da senaryoların sınıfta çözümlenmesi yoluna giderim.					
10	Değerlendirme formları (öz değerlendirme, akran değerlendirme, grup değerlendirme, proje/poster değerlendirme vb.) ve tutum ölçekleri kullanırım.					

Ölçme ve değerlendirme boyutu ile ilgili eklemek istedikleriniz varsa lütfen belirtiniz

.....

**EK-1 İLKOKUL 4. SINIF İNSAN HAKLARI, YURTTAŞLIK VE DEMOKRASİ DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMI ÜNİTE VE KAZANIM SAYILARI**

Ünite 1. İnsan Olmak

- 4.1.1. İnsan olmanın niteliklerini açıklar.
- 4.1.2. İnsanın doğuştan gelen temel ve vazgeçilmez hakları olduğunu bilir.
- 4.1.3. Haklarına kendi yaşamından örnekler verir.
- 4.1.4. Çocuk ile yetişkin arasındaki farkları açıklar.

Ünite 2. Hak, Özgürlük ve Sorumluluk

- 4.2.1. Hak, özgürlük ve sorumluluk arasındaki ilişkiyi fark eder.
- 4.2.2. İnsan olma sorumluluğunu taşımamanın yollarını açıklar.
- 4.2.3. Hak ve özgürlüklerini kullanabilen ve kullanamayan çocukların yaşantılarını karşılaştırır.
- 4.2.4. Hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiği ya da kısıtlandığı durumlarda hissettiklerini ifade eder.
- 4.2.5. Hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği veya kısıtlandığı durumları örneklerdirerek bunların çözümüne ilişkin sorumluluk üstlenir.
- 4.2.6. Hak ve özgürlüklere saygı gösterir.
- 4.2.7. Hak ve özgürlüklerin kullanılmasının birlikte yaşama kültürüne etkisini değerlendirir.

Ünite 3. Adalet ve Eşitlik

- 4.3.1. İnsanların farklılıklarına saygı gösterir.
- 4.3.2. İnsanların hak ve özgürlükler bakımından eşit olduğunu bilir.
- 4.3.3. Adalet ve eşitlik arasındaki farkı ayırır eder.
- 4.3.4. Adalet ve eşitlikle ilgili olumlu ve olumsuz davranışlara örnekler verir.
- 4.3.5. Adil ya da eşit davranılmadığında insanlarda oluşabilecek duyguları açıklar.
- 4.3.6. Adaletin ya da eşitliğin sağlandığı ve sağlanmadığı durumları karşılaştırır.

Ünite 4. Uzlaş

- 4.4.1. İnsanlar arasındaki anlaşmazlıkların nedenlerini açıklar.
- 4.4.2. Uzlaş gerektiren ve gerektirmeyen durumları karşılaştırır.
- 4.4.3. Anlaşmazlıkları çözmek için uzlaş yolları arar.
- 4.4.4. Anlaşmazlık ve uzlaş durumlarının sonuçlarını örneklerle karşılaştırır.

Ünite 5. Kurallar

- 4.5.1. Kural kavramını sorgular.
- 4.5.2. Kural, özgürlük ve hak arasındaki ilişkiyi değerlendirir.
- 4.5.3. Belirlediği veya belirlenmiş kurallara uyar.
- 4.5.4. Kurallara uymamanın toplumsal ahenge ve birlikte yaşama olan katkısını değerlendirir.

Ünite 6. Birlikte Yaşama

- 4.6.1. Birlikte yaşamak için bir yurda ihtiyaç olduğunu bilir.
- 4.6.2. Birlikte yaşayabilmek için düzenleyici bir kuruma ihtiyaç olduğunu kavrar.
- 4.6.3. Birey ve toplum arasındaki ilişkinin ortak sahiplik üzerinden kurulduğunu bilir.
- 4.6.4. Yurttaş olmanın sorumluluklarını yerine getirir.
- 4.6.5. Devletin yurttaşlarına karşı sorumluluklarını fark eder.

TOPLAM 30 Kazanım, 6 Ünite

Ek 2: İzin Belgesi

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-20-E.2890820

11/03/2016

Konu: Anket ve Araştırma İzin Talebi

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi: a) Hilal AYDIN'ın ait 07.03.2016 tarihli dilekçe.
b) MEB. Yen. ve Eğ. Tek. Gn Md. 07.03.2012 tarih ve 3616 sayılı 2012/13 nolu gen.
c) Millî Eğitim Araştırma ve Anket Komisyonunun 08.03.2016 tarihli tutanağı.

Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Hilal AYDIN'ın "*İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programının İşlevselliği*" konulu tezi kapsamına, ilimiz Ataşehir, Kadıköy, Maltepe, Üsküdar ve Ümraniye ilçelerindeki ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerine; kişisel bilgi formu ve anket uygulama istemi hakkındaki ilgi (a) dilekçe ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Araştırmacının; söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanılmaması, uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılmaması koşuluyla, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim -öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Bakanlık emri esasları dâhilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Dr. Muammer YILDIZ
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
11/03/2016

Ahmet ÖNAL
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:1- Genelge
2- Komisyon Tutanağı

İl Millî Eğitim Müdürlüğü
E-Posta: ısb34@meh.gov.tr

A. BALTA VHKİ
Tel: (0 212) 455 04 00-239
Faks: (0 212)455 06 52

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evrak.sorgu.meb.gov.tr> adresinden: 58c7-80af-36b1-be9d-f4b0 kodu ile teyit edilebilir.

Ek 3: Üniteler

İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı'nda yer alan hedefler (kazanımlar) ünitelere göre dağılımları (MEB, 2017) şöyledir;

Ünite 1. İnsan Olmak

Y4.1.1. İnsan olmanın niteliklerini açıklar.

- İnsanı insan yapan değerlere odaklanılmalıdır.
- “İnsan olmak nedir?” sorusuna cevap aranmalıdır.

Y4.1.2. İnsanın doğuştan gelen temel ve vazgeçilmez hakları olduğunu bilir.

- Hakların insan olmaktan kaynaklandığı vurgulanmalı ve insanın nitelikleri ile haklar arasındaki bağa vurgu yapılmalıdır.

Y4.1.3. Haklarına kendi yaşamından örnekler verir.

- Yaşama hakkı, can ve mal dokunulmazlığı, beslenme, eğitim vb. daha çok öğrencilerin kendi yaşamlarıyla ilgili haklardan örnekler vermeleri sağlanmalıdır.

Y4.1.4. Çocuk ile yetişkin arasındaki farkları açıklar.

- Çocuk ile yetişkin arasındaki farklar; hak, görev, sorumluluk, özerk karar verme, temel ihtiyaçları karşılama vb. açılardan ele alınmalıdır.
- Yaşı ilerledikçe hak, özgürlük ve sorumluluklarının nasıl farklılaştığına değinilmeli; bu bağlamda çocuk hakları ve insan hakları genel biçimde karşılaştırmalı olarak ele alınmalıdır.

Ünite 2. Hak, Özgürlük ve Sorumluluk

Y4.2.1. Hak, özgürlük ve sorumluluk arasındaki ilişkiyi fark eder.

- Hak, özgürlük ve sorumluluk kavramları arasındaki etkileşim ve bu etkileşimi kolaylaştırıcı sevgi, saygı, hoşgörü gibi değerler vurgulanmalıdır.

Y4.2.2. İnsan olma sorumluluğunu taşımanın yollarını açıklar.

- İnsanın kendine, ailesine, başka insanlara, doğal çevreye, hayvanlara ve insanlığın ortak mirasına karşı sorumluluklarına yer verilmelidir.

Y4.2.3. Hak ve özgürlüklerini kullanabilen ve kullanamayan çocukların yaşantılarını karşılaştırır.

- Örneklerin hem yakın hem de uzak çevreyi kapsamına özen gösterilmelidir.

Y4.2.4. Hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiği ya da kısıtlandığı durumlarda hissettiklerini ifade eder.

- Hak ya da özgürlükleri ihlal edilen kişilerin aslında canının yandığına, canı yanan kişilerin duygularına duyarlı olmanın önemine vurgu yapılmalıdır.
- Kişilerin görüş, düşünce ve hislerine duyarlı olmamanın ayrımcılığa neden olacağına değinilmelidir.

Y4.2.5. Hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği veya kısıtlandığı durumları örneklendirerek bunların çözümüne ilişkin sorumluluk üstlenir.

- Sorunların çözümleri demokratik, uzlaşmaya dönük ve şiddetten uzak olmalıdır.
- Sorunların çözümü için izlenecek yollar ile başvurulacak kurum ve kuruluşlara değinilmelidir.

Y4.2.6. Hak ve özgürlüklere saygı gösterir.

- Kendi hak ve özgürlüklerine gösterilmesini beklediği saygıyı, kendisinin de başkalarının hak ve özgürlüklerine göstermesi gerektiği vurgulanmalıdır.

Y4.2.7. Hak ve özgürlüklerin kullanılmasının birlikte yaşama kültürüne etkisini değerlendirir.

- Hak ve özgürlüklerin özenle kullanıldığı ya da kısıtlandığı, ihlal edildiği durumların olası sonuçlarına yer verilmelidir.

Ünite 3. Adalet ve Eşitlik

Y4.3.1. İnsanların farklılıklarına saygı gösterir.

- İnsanlar arasındaki farklılıkların doğal olduğuna değinilmelidir.
- Farklılıkların kimi zaman farklı haklara (engelli hakları vb.) sahip olmayı gerektirdiğine değinilmelidir.

Y4.3.2. İnsanların hak ve özgürlükler bakımından eşit olduğunu bilir.

- Eşitliğin kurallar ve yasalar ile güvence altına alındığına değinilmelidir.

Y4.3.3. Adalet ve eşitlik arasındaki farkı ayırt eder.

- Adalet ve eşitlik kavramlarının birbirlerinden ayırt etmede hak, özgürlük ve sorumluluk kavramlarından hareket edilmelidir.
- Adalet ve eşitlik bağlamında pozitif ayrımcılık (cinsiyet eşitliği, dezavantajlılar, engelliler, çocuklar ile ilgili örnekler gibi) konuları ele alınmalıdır.

Y4.3.4. Adalet ve eşitlikle ilgili olumlu ve olumsuz davranışlara örnekler verir.

- Adalet ve eşitlikle ilgili örnekler ele alınırken ölçütlere de değinilmelidir.

Y4.3.5. Adil ya da eşit davranılmadığında insanlarda oluşabilecek duyguları açıklar.

- Öğrencilerin empati kurmalarını sağlayabilecek örneklere yer verilmelidir.

Y4.3.6. Adaletin ya da eşitliğin sağlandığı/sağlanamadığı durumları karşılaştırır.

- Karşılaştırmalar; demokrasi kültürü, birlikte yaşam, uzlaşma, çatışma bağlamlarında ele alınmalıdır.

Ünite 4. Uzlaşma

Y4.4.1. İnsanlar arasındaki anlaşmazlıkların nedenlerini açıklar.

- Anlaşmazlıkların yaşamın bir parçası ve doğal olduğu vurgulanmalıdır.
- Anlaşmazlık durumlarında herkesin aynı anda haklı olup olmayacağı sorgulanmalıdır.

Y4.4.2. Uzlaşma gerektiren ve gerektirmeyen durumları karşılaştırır.

- Uzlaşma gerektiren durumların özelliklerine değinilmelidir.

Y4.4.3. Anlaşmazlıkları çözmek için uzlaşma yolları arar.

- İhtilafli konuların ele alınmasında sürecin sonuçtan daha önemli olduğu vurgulanmalıdır.
- Uzlaşma sürecinde fikirlerin argümanlara (tez, iddia, kanıt vb.) dayalı olarak savunulması gereği üzerinde durulmalıdır.
- Uzlaşma sürecinde, açık fikirlilik, hoş görülü olma, sabırlı olma, güven, empati vb. değerlerin önemine vurgu yapılmalıdır.

Y4.4.4. Anlaşmazlık ve uzlaşma durumlarının sonuçlarını örneklerle karşılaştırır.

- Karşılaştırma yapılırken birlikte yaşama kültürü, toplumsal gelişme ve değişme, barış dili, şiddet vb. ölçütler kullanılmalıdır.

- Anlaşmazlık durumlarında karşılıklı olarak hak ve özgürlüklere saygı gösterilmesi gerektiği vurgulanmalıdır.
- Uzlaşma ile çözülen sorunun, başka bir soruna neden olup olmayacağı sorgulanmalıdır.

Ünite 5. Kurallar

Y4.5.1. Kural kavramını sorgular.

- Kuralların neden var olduğuna, kim ya da kimler tarafından ve nasıl konulduğuna değinilmelidir.
- Yazılı ve yazılı olmayan kurallara değinilmelidir.
- Bazı kuralların zaman içerisinde değişebileceği vurgulanmalıdır.

Y4.5.2. Kural, özgürlük ve hak arasındaki ilişkiyi değerlendirir.

- Kuralların özgürlükleri ve hakları sınırlandırıp sınırlandırmayacağına değinilmelidir.

Y4.5.3. Belirlediği/belirlenmiş kurallara uyar.

- Belirlenmesinde kendisinin katkısı olan ve olmayan kurallara uyması gerektiği vurgulanmalıdır.
- Kurallara uyulmadığında uygulanacak yaptırımların önemine değinilmelidir.

Y4.5.4. Kurallara uymanın toplumsal ahenge olan katkısını değerlendirir.

- Kurallara uyulmaması durumunda ortaya çıkabilecek sorunlara değinilmelidir.
- Birey, toplum, devlet ilişkisinin kurallarla düzenlendiğine ve bunun hukukun üstünlüğü ile olan ilişkisine değinilmelidir.

Ünite 6. Birlikte Yaşam

Y4.6.1. Birlikte yaşamak için bir yurda ihtiyaç olduğunu bilir.

- Yurdun sadece bir mekân değil, yaşayış biçimi, ortak değerler ve kültür ile anlam bulduğuna vurgu yapılmalıdır.

Y4.6.2. Birlikte yaşayabilmek için düzenleyici bir kuruma ihtiyaç olduğunu kavrar.

- Devlet, kamu ve sivil toplum kuruluşları ile bunların işlevlerine değinilmelidir.

Y4.6.3. Birey ve toplum arasındaki ilişkinin ortak sahiplik üzerinden kurulduğunu bilir.

- Birlikte yaşamının paylaşmayı gerektirdiğine ve paylaşılanın üzerinde herkesin hakkı olduğuna vurgu yapılmalıdır.
- Toplumun ortak mallarını koruma sorumluluğuna vurgu yapılmalıdır.

Y4.6.4. Yurttaş olmanın sorumluluklarını yerine getirir.

- Aktif yurttaşlık kavramına örneklerle vurgu yapılmalıdır.
- Yurttaş olma sorumluluğu bireylerin konumları (çocuk- yetişkin ayrımı) ile ilişkilendirilmelidir.
- Yurttaşın hem diğer yurttaşlara hem de devlete karşı olan sorumluluklarına değinilmelidir.

Y4.6.5. Devletin yurttaşlarına karşı sorumluluklarını fark eder.

- Kamu kurum ve kuruluşlarının yurttaşların haklarını korumak, yurttaşlarına hizmet etmek, onların ihtiyaçlarını ve güvenliğini karşılamak için var olduğuna değinilmelidir.

ÖZ GEÇMİŞ

Hilal Aslantürk 1882 yılında Zonguldak'ta doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Zonguldak'ta tamamladı. 2001 yılında lisans eğitimine Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği Bölümünde başlayarak 2005 yılında bu bölümden mezun oldu. 2018 yılında Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimini tamamladı.

